

Nr 1 vår 2022

SMÅBRUKAREN

Tidskrift för småbrukare, mathantverkare och konsumenter

Att leva på
sitt småbruk

Kemiindustrin
och vår mat

Duscha före eller
efter jobbet?

LIVS PRINCIPER OCH MORAL

PRODUKTIONSINFORMATION

Småbrukaren är en tidskrift för småbrukare, mathantverkare och konsumenter. Tidningen utkommer med fyra nr/år.

Redaktör:

Jonas Wangsten
Åshammar Prästgården, 664 91 Grums
Tel: 070-588 38 16
redaktionen@sverigessmabrukare.se

Ansvarig utgivare: Jonas Wangsten

Grafisk form och layout: Jonas Wangsten

Insänt material kan komma att kortas och redigeras. För icke beställt material ansvaras ej.

Eftertryck tillåtet efter redaktionens medgivande.

Prenumeration

Tidningen ingår i medlemsavgiften, 400 kr/år, för Småbrukarna. Vill du bli medlem kontakta förbundet. Endast prenumeration, 390 kr/år. Betalas till bankgiro 5334-9494.

Annonsansvarig: Lisbeth Backans
lisbethbackans@gmail.com

Tryck: Trydells, Laholm

Ordförande

Jonas Wangsten
Åshammar Prästgården, 664 91 Grums
Tel: 070-588 38 16
info@sverigessmabrukare.se

Kassör, Medlemsregister & Kansli

Lena Larson
Torget 3 C, 571 68 Malmbäck
073-8101223 och 070-55 92 769
kansliet@sverigessmabrukare.se

Besök vår hemsida

www.sverigessmabrukare.se

Omslagsfoto

Fredrik Wangsten

Ledare.....	3
Gästskribent: Livs principer och moral.....	4-11
Självhushållning: Att leva på sitt småbruk.....	12-15
Krönika: Vilket lyft för utveckling.....	16-17
Jordbruk: Kemiindustrin och vår mat.....	18-21
Politik: Att duscha efter eller före jobbet.....	12-23
Jordbrukspolitik: Traditionell kunskap och sedvanebruk.....	24-25
Debatt: Ekologiskt jordbruk behövs.....	26
Förbundsnytt.....	27-29
Agrarhistoria: En torparens vardag.....	30
Kontaktuppgifter till lokalavdelningar.....	31

SMÅBRUKARNA
Förbundet Sveriges Småbrukare

ÄR LOKAL VALUTA ETT FUNGERANDE ALTERNATIV?

Hur länge går det att upprätthålla förtroendet för det som vi kallar pengar?

Allt sedan USAs president Nixon övergav guldmyntfoten 1971 för att ha råd att finansiera Vietnam-kriget så har världen löst de finansiella problemen med Fiat-pengar. Vad är då detta?

Fiat-pengar är motsatsen till råvaru-pengar som alltid har ett inneboende värde som kan baseras på materialet som de är tillverkade av till exempel guld eller silver. Men de kan också ha ett värde i en mer användbar råvara. Det viktigaste är att det finns en begränsad mängd. I förra tidningen pratade jag om inflation. Det handlade om att det blir brist på realkapital. Fiat-pengar är i grund och botten en utfästelse från en regering eller en centralbank om att valutan kan bytas mot sitt värde i varor. Dock är Fiat-pengar inte kopplade till råvaror.

ATT MINSKA PENNINGVÄRDET

Betydelsen Fiat kommer från Latin och betyder ungefär "En handling som skapar något utan motprestation". Därför är det intressant att backa bandet till Romarriket. Roms ekonomiska problem började på allvar i slutet av 100-talet. Statsfinanserna blev allt mer ansträngda. Man löste problemet genom att minska värdet av "råvarupengarna". I detta fall genom att successivt minska halten ädelmetall i mynten. Vid 200-talets slut var silvermynten inte mer än ett bronsmynt som doppats i silver. Förtroendet för statens valuta försvann.

Vi ser idag precis samma sak som i den romerska kulturen i sin slutfas. Att blanda in silver i svenska mynt slutade man med 1968 men att "trycka" nya Fiat-pengar pågår för fullt. Frågan är hur länge det kan fortgå och hur världen kommer att kunna hantera det?

Den överlägset största delen "pengar" är idag digitala. Dvs de finns egentligen inte och de kan enkelt både skapas och konfiskeras. Till och med är den största delen av det guld och silver som det handlas med så kallade pappersmetaller.

Det skrämmande är att vi är helt utlämnade till bankernas och statens goda vilja. Många är de exempel på att man inte kan ta ut eller sätta in större belopp i kontanter på sitt konto utan att bli ifrågasatt. Nu kommer det till och med information från EU om att alla våra "pengar" endast skall bli tillgängliga om vi har ett digitalt pass som då kan ge oss tillgång till våra besparingar. Kontanter skall fasas ut. Frågan är om det finns ett alternativ till det storskaliga?

LOKAL VALUTA SEDAN LÄNGE

Jag bor nära det anrika Borgviks bruk. Järnframställning, kvarn, mejeri, sågverk mm fanns här under flera hundra år. Bruket hade som många andra bruk ett lokalt ekonomiskt system. I Borgvik bodde och arbetade det flera tusen personer. En del av lönen fick man i form av Borgviksmynt. Även närboende bönder som levererade till bruket fick betalt på samma sätt.

De lokala pengarna kunde lösas in i

brukshandeln eller mejeriet. Den 6:e i varje månad var det uttagsdag. Husmödrarna kom med sina "rävar" (en form av skottkärra) med tomsäckar på och köade för att köpa spannmål med sina lokala mynt. De fortsatte sedan till kvarnen för att få det malet. En lokalekonomi när den fungerade som bäst.

LOKAL VALUTA I NUTID

Men hur ser det ut idag med lokala valutor. I stadsdelen Majorna i Göteborg lanserades för några år sedan valutan Majoren. Folk kunde växla in sina kronor till Majorer utan annan motprestation. Ett initiativ dömt att misslyckas då det inte inkluderade den lokala ekonomin.

Betydligt bättre gick det i Lissabon. För dryga 10 år sedan hade man stora problem med sophämtning. Man löste det med en lokal valuta, Lixo. Ett kilo glas, kartong eller papper gav ett visst antal Lixo som sedan kunde användas i lokala butiker för att köpa lokalt producerade varor. Butikerna kunde även köpa varor och tjänster av varandra.

Bör vi fundera mer på lokala valutor och lokal ekonomi nu när det globala kapitalet flyttar fram sina positioner?

JONAS WANGSTEN

LIVS PRINCIPER OCH MORAL

”FÅR ÄR SÅ INTELLIGENTA SOM DE BEHÖVER. DET ÄR MER ÄN VAD MAN KAN SÄGA OM VISSA MÄNNISKOR.”

TORBJÖRN FÄLLDIN

OM MÄNNISKAN OCH HENNES HUSDJUR

Jag är fårbonde. Att skaffa får och valet att bli fårbonde är bland det mest lärorika och utvecklande jag har gjort i mitt liv. Jag hade ingen kunskap om får när vi skaffade dem och endast begränsad erfarenhet av djurhållning från lantbruksskolan, förutom katten som familjen skaffade när vi flyttade ut på landet i mina tidiga tonår.

Kring sekelskiftet lämnade min fru och jag Uppsalatrakten, där vi båda växt upp, för min hustrus nästa steg i karriären och flyttade till mellersta Norrlands inland. Väl där köpte vi en skogsgård, ett gammalt gästgiveri som låg vackert vid en sjö. Vi tyckte att det behövdes djur som kunde hålla våra tre-fyra hektar jordbruksmark öppna, så att lägdorna inte skulle fortsätta växa igen till en ogenomtränglig snårskog. Tanken blev verklighet en höstdag då vi besökte den lokala Granngården-butiken.

På anslagstavlan fanns en lapp om får till salu och bredvid en lapp om hö till salu. Vi tittade på varann, ”Ska vi? Törs vi? Ja!”. Vartefter åren gick växte besättningen, jag arrenderade till mark och småningom bestämde jag mig för att bli bonde på heltid.

Jag hade efter att vi skaffade fåren gått färkurs och färklippningskurs, blivit involverad i ett projekt för att sälja lamm lokalt och invald i styrelsen för länets fåravelsförening, och därmed fått ett kontaktnät som fanns att tillgå vid problem. Men tänket kring djurhållning och förståelsen för hur man hanterar djuren måste man själv utveckla. Det följande är en analys av vissa gemensamma drag mellan får, andra djur och människa, funderingar kring livs principer och människans förhållande till de domesticerade arterna

utifrån mina erfarenheter som bonde och den förståelse av liv som djurhållningen har gett.

Det ska redan här sägas att jag betvivlar att jag gjort samma erfarenheter med något annat djurslag. Får är ungefär lika stora som oss människor, har stark flockkänsla och är utpräglade bytesdjur – de kan sällan försvara sig. Man kan med tvång hantera ett får, vid exempelvis klöv- och ullklippning, men för att få en fårflock dit man vill måste man utgå från djurens sätt att tänka och se på världen utifrån deras perspektiv – inte människans. Förre statsministern Torbjörn Fälldin, som var fårbonde, lär ska ha sagt något liknande på frågan om hur han kunde hålla på med får som var så dumma, ”Får är så intelligenta som de behöver, det är mer än vad man kan säga om vissa människor”.

EMPATI OCH DJUR

Empati definieras som ”förmågan att uppleva och förstå andra personers känslor” enligt Wikipedia. Begreppet empati anses vara komplext och en sammansättning av flera olika komponenter. Det anses inom forskningen vara tveksamt om djur har en empatisk förmåga som den definieras för människor. I det följande gör jag ett försök att urskilja några komponenter i vad som kan kallas för det empatiska komplexet, med bäring på människans förhållande till djur. Då det grundas på mina egna observationer, tankar och benämningar ska det inte uppfattas som en vetenskaplig beskrivning, men nedtecknas med en önskan att läsaren inte ska förkasta det utan eftertanke.

Adsorbering är förmågan att oreflekterat ta till sig andra individers reaktioner eller en känsla grundat på oreflekterade intryck.

Absorbering är när adsorbering får ett fysiskt uttryck och är delvis empatiskt. Det kan ta sig så skilda uttryck som fiskars synkrona rörelse i ett stim, att en flock rådjur bereder sig för flykt, att jag får en så stark känsla av olust när jag ser någon göra illa armen att jag instinktivt drar åt mig min egen arm eller att ett spädbarn börjar gråta när det ser ett annat spädbarn gråta. Funktionen återfinns i flera nivåer, från grundläggande som är genetiskt programmerade (stim, barnet som gråter), till inlärda och beroende av inlevelseförmåga (rådjur och skada).

Plagiering kan beskrivas som ett agerande likt den man ser, med en oförmåga att skilja jaget från den man iakttar, en fördjupad absorbering. Plagiering finner vi hos djur som är lika den egna arten.

Härkning är en medveten version av plagiering och är en grundläggande förmåga för högre liv, den möjliggör också beteendeförändringar utifrån ändrade yttre förhållanden.

Justis kan beskrivas som tredje persons reaktion mot övervåld utövat av första person mot andra person i en grupp. Justis, som uttalas sjutis, betyder rättsskipning, inte sällan i en negativ mening. Det är en empatisk funktion som är grundläggande hos flera arter, men relativt svårobserverad i andra fall än där människor är inblandade. Bland människor kan det observeras när någon i en grupp utövar något som uppfattas som en omotiverad aggression mot en person. Exempelvis en stående mans omotiverade handpåläggning på en sittande kvinnas axel, eller ett aggressivt utfall i ett diskussion som tidigare varit lugn. Denna aggression registreras, adsorberas, av de andra i gruppen och kan observeras som en närmast samfällad svag rörelse hos dem, absorbering, och kan utlösa en protest hos någon i gruppen. Motsvarande reaktion kan observeras i en grupp med tackor där djuren känner tillit till fåraherden, när denne utövar något som uppfattas som en omotiverad aggression.

Ett exempel på justis hos får är om herden efter att lugnt och stilla kommit in i gruppen, satt sig på huk så att djuren törs komma fram för att hälsa och vid denna hälsning fattar tag i och kvarhåller ett djur. Precis som någon i gruppen av människor kan reagera på en omotiverad aggression genom att säga något för att häva eller dämpa aggressionen, kan fåren protestera med bråkanden, särskilt om det fasthållna djuret släpas iväg. Vid förflyttning av en fårflock använder herden sig av fårens

naturliga skyddsmekanism mot rovdjur – den täta flocken – för att samla ihop djuren och på ett smidigt sätt få med sig alla. Även om herden använder sig av fårens försvar mot rovdjur, är det inte övervåld per se. Jag har korsningsdjur med merino och de har kvar mer av de vilda fårens beteende vid rovdjursattack än vad mina rya- och sveafår har. Hos den täta merinoflocken lämnar enstaka djur flocken som ett sätt att lätta trycket. Om det är herden som sätter tryck på flocken så kan viss tvekan uppstå hos denne, jaga tillbaka rymlingen eller fortsätta driva flocken. Här kommer nästa egenskap in, merinon stannar gärna kvar utanför flocken, en individ av annan ras söker sig tillbaka till flocken. Det gör att merinon lockar återstående djur till sig, därtill ofta aktivt med bråkanden – ”Se, jag kom undan!” varpå allt fler djur dryper av och herden ser svärande på en bortspringande får flock...

Identifiering innebär att förstå reaktioner och anamma beteenden som utövas av andra och är en empatisk förmåga för att underlätta social interaktion, även med individer av andra arter än den egna. Ett exempel är en gris som bitvis uppför sig som de hundar den levt i flock med sedan den var liten kuling. Exemplet visar att alla djur är beroende av att uppfostas av sina egna för att utvecklas till en individ av arten, med de arttypiska beteenden som är en följd av social interaktion. Samtidigt visar det att vi alla i viss mån är formbara, vilket kan vara en förklaring till hur domesticering av individer gått till. Vanligen definieras identifiering som förmågan att kunna förstå hur den andre känner – att man kan identifiera sig med någon – men denna definition knyter an till absorbering och härmning.

En försommar hade en grupp får tagit sig ut ur hagen och när jag skulle mota tillbaka dem var det en ungtacka som sprang in i grannens hage med ungtjurar. När jag gick in i hagen för att mota tillbaka henne, så gick hon mot ungtjursflocken – och de gick emot oss. Jag insåg att det fanns en stor risk att tjurarna skulle attackera mig, så jag lämnade tackan hos tjurarna. Hon fann sig till rätta hos dem, grannbonden sa att hon alltid gick mitt i flocken, skyddad av tjurarna. När de sista tjurarna på hösten gick till slakt, kom tackan hem igen. Hon visste mycket väl var hon hörde hemma!

Adoptering är förmågan att inkorporera individer av andra arter till sin egen flock. Exempel är när en tik tar hand om en kattunge som sin egen avkomma, eller att vi människor håller sällskapsdjur och uppfattar dem som en del av familjen. Adoptering är en empatisk förmåga riktad mot en individ. Tjurarna ovan adopterade ungtackan – och hon dem.

Att vi har en stor empatisk förmåga för de djur vi adopterar, beror på just det, att vi har inlemmat dem i vår familj. Av det följer att vi inte känner riktigt samma empati för andra djur, de som inte är adopterade. Motsvarande gäller för vårt förhållande till andra människor, men med ytterligare graderingar.

Projicering är en förmåga som troligen endast människan har. Det innebär att vi projicerar våra egna känslor och behov på andra individer, och därmed felaktigt tror att de har samma behov och känslor som oss själva. Disneyfiering är ett välkänt uttryck för projicering riktad mot djur, vilket belastar människan svårt i hennes förhållande till andra djur. Projicering

fördunklar vår syn på djuren så att vi inte förmår uppskatta dem för deras egen skull, utan i vilken mån de betar sig som oss. Projicering är falsk empati, då den endast är en produkt av vår fantasi och självupptagenhet.

Projicering är något som svårast drabbar människor som inte vardagligen hanterar djur, adopterade djur oräknat. Människor som saknar kunskap och förståelse om djurs behov, bedömer djurens behov utifrån sina egna upplevda behov och är lätta offer för de som driver en agenda mot djurhållning.

Samhörighet är en empatisk känsla som kan vara ömsesidig, men också ensidig. Den utsträcker sig till alla djur som tar hand om sin avkomma och är grunden för omsorgen mellan förälder-avkomma. Fåraherden som möts av ett hälsande bråkande när hen närmar sig flocken är ett exempel. Människor kan vittna om denna känsla med alla domesticerade arter, vare sig det är ölbryggarens omsorg om sin jästkultur, trädgårdsodlaren känsla för sina växter eller bondens försakade fest för att vaka över en ko som kanske ska kalva. Samhörighet mellan förälder-avkomma kan kallas ärvd samhörighet, samhörighet gentemot en partner eller andra blir då social samhörighet. Skillnaden mellan ärvd och social samhörighet betecknar deras uppkomst, funktionen är i grunden densamma, men med skillnaden att den ärvda samhörigheten är mer ovillkorlig.

Tillit är en samhörighetens utåtriktade konsekvens och är i sitt ärvda uttryck avkommans fullständiga tillit till sin förälder. Tillit kan också uppstå vid social samhörighet och frånvaro av överväld. Vunnen tillit förloras vid överväld, men

kan återvinnas. Fysisk handgriplighet vid hantering av enskilda djur, som vid klippning, behöver inte påverka individens grundtillit till herden – även om tilliten upphör en tid efter handgripligheten. Fårens beteende skiljer sig härvid inte från människors. För tillit är fårens storlek relativt människan och att de är icke försvarande bytesdjur av betydelse. I relation till nöt och gris är människan fysiskt underlägsen och måste rätta sig därefter, djuren kan inte tas för givna. Tillit handlar alltså om att kunna lita på att omgivande individer avstår från det som anses vara överväld, justis.

Våld ska inte uppfattas som synonymt med fysiskt våld, utan som ett påtvingande. Det formella ledarskapet i en grupp människor tillsätts med våld, medan det informella ledarskapet mer beror av tillit.

EMPATI OCH PROBLEM

Genomgången tidigare säger att djur har en grundläggande empatisk förmåga gemensam med människan. Detta är inte främmande för lantbrukare, som i samhörighet och med tillit lever med djur i sin vardag utan att för den skull adoptera dem. Projicering förekommer normalt inte, för djurhållning måste utgå från djurens behov – inte människans projicerade behov. Men vissa individer eller mindre djurflockar kan adopteras och behandlas med en omsorg som gränsar till projicering. Att ge favoriterna lite extra kan dock straffa sig, de kan bli svårare att hantera när de inte får det de är vana vid. De av mina tackor som brukar vara besvärligast vid klippning är de som har mest tillit och uppskattar fysisk kontakt. De kommer fram och lägger huvudet på min axel och snusar på mitt huvud. Kliar jag dem då mellan frambenen lyfter

de svansen och visar tydliga tecken på njutning. Dessa djur betraktar sig närmast som jämlingar, de är ranghöga och blir ofta bråkiga vid klippning.

EMPATI OCH SLAKT

Efter denna orgie av empati, så förtjänar det att påpekas att jag avlivar mina djur själv när det behövs. Jag är inte heller främmande för att slakta dem själv, även om jag helst undviker det. När djuret är avlivat, betraktar jag inte längre kroppen som ett djur. Det är en slaktkropp och en slaktkropp är mat. Men det ska erkännas att det kan ta emot att själv avliva djuret till slakt, men inte på samma sätt när det gäller det lidande djuret.

Att ta ett djurs liv är en naturlig del av djurhållning, även om slakten av praktiska skäl normalt sker på ett slakteri. Men även för djuren är döden en naturlig följd av livet. Jag har flera gånger avlivat ett sjukt djur i flockens närhet och lämnat kvar kroppen en stund. De flesta av de kvarvarande djuren går fram och nosar på det döda djuret, utan någon reaktion som kan tolkas utifrån mänskliga känslor. De konstaterar snarast att djuret är dött och är därefter inte intresserade av kroppen. Därmed inte sagt att de inte kan sakna individen, åtminstone om det var ett lamm som tackan har modersinstinkter för.

Ett djur som slaktas i anslutning till flocken, utan att det blivit stressat, är det skonsammaste sättet att slakta. Människors rädsla för döden och projicering av sina känslor får dem att tro, att djuren på samma sätt som de själva förmår förstå mänskliga intentioner av annalkande död. Därmed inte sagt att djur inte kan uppleva dödsskräck, eller att de inte förstår vad som komma skall i kön till slaktbåset.

DJURHÅLLNING OCH SAMHÄLLET

Att människor mår dåligt då de ser djur som tycks fara illa, är kombinationer av tidigare nämnda empatiska förmågor:

- **adsorbering**, då vi har omedveten förmåga att ta till oss känslouttryck hos andra djur,
- **identifiering**, då vi kan förstå vissa av djurens reaktioner,
- **projicering**, då vi inte fullt ut förstår djurens upplevelser, utan tror att de upplever samma känslor som vi,
- **samhörighet**, då människan har förmåga att känna samhörighet med olika djur,
- men framförallt beror det på **justis**, att det kan kännas som överväld. Men den upplevda justisen kan vara en konsekvens av och okunnighet om djurhantering. En falsk justis som upplevs som rättfärdig och kan ställa till med mycket bekymmer.

Om missförhållandena uppdagas vid en inspektion, kan djurskyddsinspektörer vittna om att djurhållaren uttrycker lättnad, då denne har mått dåligt av situationen men själv inte förmått reda upp den. Sådana fall uppkommer ofta efter långvarig stress av ekonomiska och/eller sociala orsaker.

En djurhållare kan anklagas för att hålla djur på ett olagligt sätt utan att djuren far illa. Det leder till en känsla av andra persons justis, en reaktion mot upplevt övervåld.

Den uppmärksamme läsaren noterar skillnaden mellan att hålla djur på ett försvarbart sätt och på ett lagligt sätt. Svensk djurskyddslagstiftning är inriktad på att kontrollera djurhållning utifrån det som är mätbart, inte att djuren har det bra. Därmed kan en djurhållare anklagas för djurskyddsbrott utan att djuren farit illa.

Samtidigt är inte alla djurhållningssystem fullt ut försvarbara även om de är lagliga. Detta beror på att människan alltid håller djur för sin egen nytta och nyttan styrs av ekonomiska hänsyn.

LIVS PRINCIPER OCH VISSA KONSEKVENSER DÄRAV

Om man betraktar livs olika schatteringar i vår värld, går det att urskilja vissa företeelser som är gemensamma för allt liv och därmed kan formuleras, Livs Principer:

Allt liv dör. Livs enda syfte är fortsatt liv.

Liv beror av annat liv. Liv konkurrerar.

Det finns en hierarkisk ordning mellan satserna, om tvivel uppstår vid tolkning har den tidigare satsen tolkningsföreträde; samtidigt, då satserna parvis är motsägande krävs det balans inom paren, likväl, ultimat gäller första satsen. Kravet på balans kan sägas vara livs själva essens, tar det ena överhanden försämras förutsättningarna för liv och utan återupprättad balans kommer liv till slut att upphöra. Principerna förklarar inte hur liv uppkommer, men det saknar betydelse för liv. För egen del konstaterar jag att liv uppkommit enär det kunde, djupare orsakssamband överlåter jag till andra att fundera över.

Med utgångspunkt från Livs Principer går det att utvärdera de specifika villkor som gäller för olika liv, men först måste några generella villkor (eller konsekvenser av principerna) förstås:

Död möjliggör anpassning och fortsatt liv. Liv är inte individer, men individer ger liv. Liv anpassar sig till den fysiska och levande omgivningen, så att det utvecklas ett beroende mellan livsformer och till den

fysiska omgivningen. Liv förändras över tid, varianter med gemensamt ursprung är inte längre förenliga – arter. Konkurrens om livsutrymme finns mellan arter och inom arter.

Om man betraktar människan och hennes levande omgivning utifrån Livs Principer, framträder en annan bild av verkligheten än den gängse uppfattade. Att människan är antropocentrisk, att hon sätter sig själv framför andra arter, utgår från andra och fjärde satsen i Livs Principer, att livs enda syfte är fortsatt liv och att liv konkurrerar – för ett fortsatt liv i konkurrens med andra måste man prioritera sig själv. Människan har därmed ingen särställning i att sätta den egna arten främst, alla arter agerar så då det är en förutsättning för fortsatt liv. Arter är per definition artegoistiska.

Alla arter agerar ekonomiskt i betydelsen att de måste få tillräckligt utbyte för sina insatser, där tillräckligt är vad som krävs för att säkra fortsatt liv. I det ljuset ska människans domesticering av andra arter skådas, det är för vår egen nytta skull vi gynnar vissa arter framför andra. Argumentet är naturligtvis lika giltigt för de arter som domesticeras, det är ekonomiskt lönsamt då det gynnar den egna arten och dess fortsatta existens. De domesticerade arterna lever alltså i en form av symbios med människan. Förhållandet är till ömsesidig fördel, det är mutualistiskt. De domesticerade arternas vinst är att de ges konkurrensfördelar gentemot andra arter och skydd mot skadegörare i utbyte mot individuella liv eller något individen klarar sig förutan. Människans vinst är att hon effektiviserar matanskaffningen, men förlorar i hälsa på grund av en mindre varierad kost och en mer koncentrerad population. Trots kostnaderna är det

mutualistiska förhållandet lönsamt för båda parter, bägge agerar artegoistiskt. Det tydligaste beviset för det mutualistiska förhållandets existens är de ingående arternas alltjämt växande numerär, men man ska ha i minne att denna expansion alltid sker på andra arters bekostnad och att snabba förändringar skapar obalans.

LIVS PRINCIPER OCH MORAL

Då Livs Principer och villkor är styrande för allt liv, kan inte några moraliska överväganden ha större giltighet än Principerna. Snarare kan moraliska överväganden härledas ur dessa, då moral, uppfattat som det som rör god sed, kan sägas vara kodifiering av förhållningssätt som visat sig funktionella för fortsatt liv. Då förutsättningarna för liv beror av omgivningen, implicerar det viss lokal anpassning av moral.

Tidigare analys av det empatiska komplexet visar att empatisk förmåga inte är människan förbehållen. Empati är livs metod att betona beroendet mellan individer av högre arter; tillit och justis dess främsta verktyg. (Att empati omfattar högre arter beror på att dessa har fler frihetsgrader – möjligheter att avvika från de styrande villkoren. Flest frihetsgrader har människan.) Om man accepterar påståendet att moral beror av empatisk förmåga, är moral människans sätt att uppnå balans mellan de motsatta satserna om beroende och konkurrens inom den egna arten och i vissa avseenden gentemot andra arter. Det betyder att moraliska överväganden endast omfattar människor och endast är tillämpliga på människors agerande. Det moraliskt goda är fortsatt liv – i beroende, med konkurrens.

Likväl är det Livs Principer som styr människans förhållande till omgivande

arter, artegoismen avgör vilka prioriteringar människan måste göra. Samtidigt, artegoism – konkurrens – kan inte ensamt få råda, den måste vägas mot beroendet av andra. När det finns möjlighet att välja – att avstå – är det moralens uppgift att vara vägledande. Finns det några moraliska skyldigheter som särskilt gäller människan i hennes agerande gentemot hennes omgivning, för att artegoismen inte ska ta överhanden? Jag kan urskilja två:

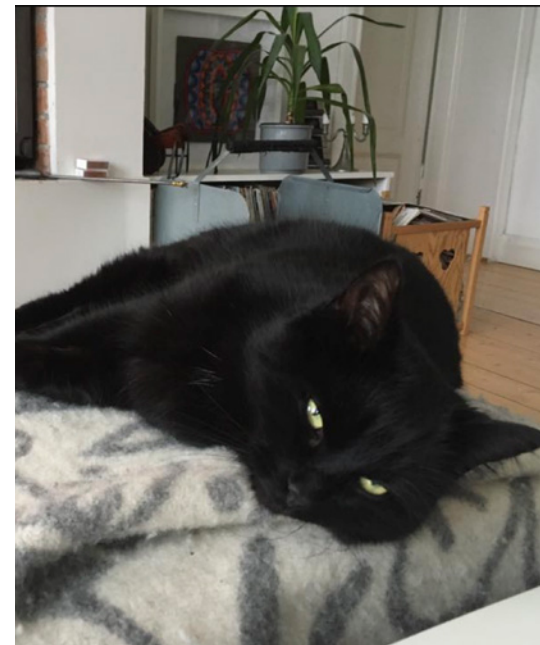
- Människans främsta moraliska skyldighet är att leva i sin omgivning, ty endast då kan hon förnimma sammanhangen hon är beroende av och balansera dem mot artegoismen.
- Människan andra moraliska skyldighet gäller de arter vi har ett mutualistiskt förhållande till – vi är moraliskt skyldiga att upprätthålla de arter som vi domesticerat, även om vi av försörjningsskäl för tillfället inte behöver dem.

Jag kan inte säga att den civiliserade människan uppfyller sina moraliska skyldigheter gentemot sin omgivning.

MÄNNISKAN OCH HUSDJUREN

Vi människor håller djur för vår egen nyttas skull, vare sig det är till mat eller andra produkter, dragkraft eller annat arbete, till sällskap eller nöje. Tittar man på ändamålet för vår djurhållning, ser vi att när vi håller djur för produkter och arbete är det till kollektiv nytta, medan sällskap och nöje är till individuell nytta. Viss djurhållning sker i vetenskapligt syfte eller för att rädda arter från utrotning, men dessa kommer inte att inkluderas i det följande, då det är en annan – om än besläktad – diskussion.

En åsiktsförskjutning är tydlig i samhället, där det första syftet uppfattas som särskilt förkastligt – då det företrädesvis innebär att vi tar djuren av daga – och motiveras med att allt liv är heligt. Andra argument som anförs är att vi måste känna samma empati för de djur vi äter som för våra sällskapsdjur, att det inte är bra för miljön eller att det är synd om djuren för att bönder ”håller dem under fasansfulla former bara för att tjäna pengar”. Det finns en vilja att ideologisera köttätandet, kalla det för karnism, och att göra köttätande synonymt med djurförtryck. Det följande är ett försök att möta ovanstående tankegångar med någorlunda intellektuella argument, utan att förfalla till känslouttryck eller förminska åsikter.

Speciesism, eller artpartiskhet, är ett uttryck som myntades av den brittiske psykologen Richard D. Ryder, för att synliggöra ett av honom noterat mänskligt förtryck mot andra levande varelser. Uttrycket fördes ut till en bredare publik av filosofen Peter Singer i dennes bok ”Djurens frigörelse”. Termen används inte enhetligt, men två idéer som brukar diskuteras är att människan står över alla andra arter eller att arttillhörighet avgör om ska man tilldelas mänskliga rättigheter. Båda handlar om moraliska rättigheter och om människan har rätt att utnyttja djur.

Att det ligger i människans natur att sätta sig själv framför alla andra arter är en självklarhet, då det är en förutsättning för hennes fortsatta existens. Människan har dock ingen särställning i att sätta den egna arten främst, alla arter agerar så då det är en förutsättning för artens fortbestånd. Arter

är per definition artegoistiska. Det betyder att idéer om speciesism som människans överhöghet eller innehav av särskilda rättigheter faller, då artegoismen är en universell företeelse och gäller för alla arter utifrån deras eget perspektiv. Däremot kan speciesism definieras som människans diskriminering mellan olika arter av moraliskt irrelevanta skäl, förstått som människans gynnande eller missgynnande av vissa arter av andra skäl än artegoism.

MÄNNISKAN OCH HUSDJURENS LEVNADSSTANDARD

Karnism är ett uttryck som myntades av Melanie Joy i boken ”Varför vi älskar hundar, äter grisar och klär oss i kor” och beskrivs som ett trossystem som stöder dödandet av djur för köttets skull. Andra har valt en bredare definition som innebär att konsumtion av animaliska produkter är karnism. Karnism kan förstås som en typ av speciesism då endast vissa djur anses ätbara. Det kan också förstås som en ideologi, där dess motsats är vegetarianism eller veganism beroende på hur karnismen definieras. Joy identifierar också köttparadoxen, att vi kan äta vissa djur och känna empati för andra.

Människan har alltid hållit djur relaterat till sin egen levnadsstandard. När människans levnadsstandard försämras, följer djurens standard med ner (om de överlever...) och när människors levnadsstandard ökar följer djurens efter uppåt. Efter Descartes har den västerländska människan ansett sig vara så överlägsen sin omgivning att hon kunnat behandla den efter eget gottfinnande utan moraliska konsekvenser. Dessa två faktorer – människans levnadsstandard och hennes självsyn – är det som styr hur vi håller våra djur.

Den industriella djurhållningen angrips hårt av djurrättsförespråkare för att den anses inhuman. Människan har med tamsvin och tamhöns det gemensamt, att de har jämförelsevis lätt att anpassa sig till den industrialiserade inhysningsformen. Det stereotypa beteendet man kan iakttä hos djur har sin motsvarighet i människans intagande av diverse droger – bägge utförs i syfte att döva sinnet. Den ibland använda bollen för att sysselsätta slaktsvin med annat än stympning av boxkamrater motsvaras av människans TV, syftet är passivisering. Mjölkkornas sommarbete och sinsuggornas gemensamma vistelse i väl halmade storboxar kan kännas igen som vår semester, en omväxling i vardagen, men till skillnad från oss så slutar djuren inte att producera under sin ”semester”.

JORDBRUK INNEBÄR ATT KONCENTRERA NYTTIGA ARTER OCH STÄVJA KONKURRENTER SOM SVAMPAR OCH BAKTERIER TILL KVICKROT, VILDSVIN OCH ROVDJUR.

Vi må ge djuren en levnadsstandard motsvarande vår egen, fram till den punkt vi tar deras liv. I föregående stycke har vi fått en förståelse för likheten i befintliga, industriella inhysningssystem för djur och människor, men det betyder inte att de är fullgoda – för djurens del. Vi måste inte, vilket ibland hävdas, ge djuren full möjlighet att utöva naturligt beteende, då domesticering per definition utesluter naturligt beteende. Men att hysa djuren under sådana förhållanden att vi tvingas stympa dem i preventivt syfte, att de stympar varandra eller sig själva är däremot inte en god levnadsstandard, lika lite är

generell antibiotikamedicinering eller behandling med tillväxthormoner det – dessa behandlingar är inte tillåtna i Sverige. Inte heller att slakt sker under sådana respektlösa former, rent djurplågende, som t.ex. Joy beskriver är acceptabelt, men det strålkastarljus som på senare år riktats mot den svenska slakten har förbättrat förhållandena vid slakterierna, utan att därför säga att de är felfria.

PROBLEMET MED LÅNGT DRIVEN SPECIALICERING

Jordbruk innebär att koncentrera nyttiga (domesticerade) arter och stävja konkurrenter. Denna konkurrens tar sig olika uttryck, från svampar och bakterier till kvickrot, vildsvin och rovdjur. Vår civilisations framgång är frukten av en långt driven specialisering av arbetsuppgifter, där den enskilde medborgaren inte längre producerar sin egen mat. Livsmedelsförsörjningen är det utan jämförelse viktigaste samhällsintresset, vilket gör staten ytterst ansvarig för att det kan produceras mat i landet. För de domesticerade djurens del innebär det att det primärt är statens skyldighet att förhindra rovdjursattacker, då rovdjuren är statens egendom och ansvar. Det är likaledes statens ansvar att det finns en djurskyddslagstiftning som är ändamålsenlig, med en tillsyn som bedrivs utan att utsätta enskilda djurhållare för godtycklighet och maktmissbruk.

Tidigare nämndes att nyttan med djurhållning kan vara kollektiv eller individuell. Lantbruk är ett exempel på kollektiv nytta, medan sällskapsdjur är enskild nytta. Även i förhållandet med sällskapsdjur finns en slags mutualism, men på det individuella planet. Individmutualismen är ett specialfall

av artmutualismen. Du ger djuret mat och skydd i utbyte mot sällskap och meningsfull sysselsättning. Den tidigare nämnda specialiseringen av arbetsuppgifter gör att enskilda människor inte längre ser det mutualistiska förhållandet på artnivå, de ser endast förhållandet på individnivå. Här uppkommer det som Joy kallar för köttparadoxon, vilket ska förstås som ett förlorat perspektiv, en artefaktisk blindhet.

Insikten vi får av de ovanstående resonemangen, är att det inte går att tillämpa mellanmännisklig moral på vårt förhållande till de domesticerade djuren, utan de moralöverordnade Livs Principer är vad som styr. Alla arter är artegoistiska, vårt förhållande till de domesticerade arterna är mutualistiskt till sin natur och inbegriper individers död. Vi håller djur i förhållande till vår egen levnadsstandard och vår självsyn, anser vi oss överlägsna djuren och därför inte behöver ta hänsyn till dem, behandlar vi dem därefter. Inser vi det mutualistiska förhållandet oss emellan och erkänner våra gemensamma empatiska förmågor, tvingas vi ta hänsyn till djuren vi ska äta. Men det kan inte tolkas som att vi ska avstå från att äta kött eller använda animaliska produkter – tvärtom. Utifrån mänsklighetens andra moraliska skyldighet är vi skyldiga att upprätthålla de arter vi haft ett mutualistiskt förhållande till och en konsekvens av artegoismen är att det snarast är ett påbud att äta kött och använda animaliska produkter.

HUR MYCKET MÅSTE VI ANPASSA OSS TILL VÅR OMGIVNING?

Avslutningsvis, det går utifrån det mutualistiska förhållandet mellan människan och de domesticerade arterna inte att uppställa moraliska hinder för att äta kött eller använda animaliska

produkter, men moralen ställer krav på att djuren hålls under förhållanden någorlunda motsvarande vår egna. Varje försök att särbehandla vissa arter blir ett utslag av speciesism, en godtycklig särbehandling av andra skäl än artegoism. Svensk djurhållning har en förhållandevis hög nivå, både vad gäller fysiska förhållanden och sjukdomar.

Det svenska jordbruket har efter medlemskapet i EU och införandet av frihandel med livsmedel av överlevnads-skäl tvingats ställa krav på försämrade välfärd för djuren, främst på grund av konsumenternas ointresse för djurens välfärd jämfört sin egen. De någorlunda hyggliga förhållandena innebär ingen fribiljett för det svenska lantbruket, men det ger en god vink om vart man ska vända sig för att utöva sitt moraliska ansvar för våra medsybionter.

GÖRAN RUBBÄCK
Småbrukare i Jämtland

ATT LEVA PÅ SITT SMÅBRUK

TANKAR OM EGENFÖRSÖRJNING OCH NATURAHUSHÅLLNING

Pandemin och det försämrade säkerhetsläget har fört med sig ett kraftigt ökat intresse för småbruk med odling och självhushåll. Många familjer har en dröm om att kunna leva och försörja sig på en liten gård. Men, är det möjligt? Varje gårds och varje familjs utgångsläge är olika, men vi ska i denna artikel ta upp några generella frågor för er som redan har en liten gård att utveckla eller som går i tankar kring att förändra er livssituation.

Utgångspunkten är den kompletta gården som Hans von Essen beskrev i Småbrukaren nr 3/2021. Vi talar här inte om en gård med specialiserad nischproduktion för andra, där man är utlämnad till marknaden. Fokus är istället en gård där den huvudsakliga försörjningen grundar sig på produktion för den egna familjens behov. Ett liv där man bygger upp en stor del av sin materiella välfärd genom eget "oavlönat" arbete och där nästan all tid ägnas åt verksamheter som genererar nytta för familjen. Något som till skillnad mot penninghushållning brukar kallas naturahushållning.

FÖRSÄKRINGSJORDBRUK

Ett småbruk med egenförsörjning kommer fullt genomfört att fungera som ett försäkringsjordbruk, d.v.s. det minskar sårbarheten som finns i penninghushållningen och gör er oberoende av konjunkturer, arbetsmarknad och olika säkerhetshot och kriser. Småbruket försäkrar er, genom eget arbete, ett basbehov av grönsaker och frukt, mjölk och mjölkprodukter, kött, ägg, fisk, potatis, hus och värme, o.s.v., nästan oavsett vad som händer. Det finns ett tänkvärt talesätt som säger att "De som har litet jord, behöver varken bli utan arbete eller svälta".

GÅRDEN

Möjligheterna begränsas naturligtvis av familjens finansiella situation. Om ni redan äger en gård och inte har några eller små lån eller har annat kapital för att förvärva en gård så har ni naturligtvis en "guldsits". Är er gård riktigt liten eller om möjligheterna till förvärv är begränsade, så måste en liten areal kompenseras av ett mer intensivt brukande av det man har och att använda gårdens resurser effektivare. Ett intensivare brukande av en mindre areal är att föredra gentemot en större areal som brukas extensivt, eftersom den mindre arealen inte fordrar lika stort kapital, men fordrar i gengäld ofta större arbetsinsats. Jämför skörden per m² i ett grönsaksland med grönsaker odlade på ett större fält. Förutsättningen är naturligtvis att bearbetning, återföring av växtnäring och växelbruk sker optimalt.

med hög egenförsörjning fordrar att alla arbetar från morgon till kväll. Är man inte beredd på detta, kommer man inte att lyckas. Goda kunskaper, rationella arbetsförhållanden samt hjälpmedel och maskiner efter finansiella möjligheter är också a och o. Lika så ordning och reda och rutiner.

Ställ er också alltid frågan: "Vad ska det här vara bra för?" Ett utpräglat nyttotänkande spar tid och resurser till det väsentliga i tillvaron: mat, kläder, hus och hem. Den vise har sagt: När allt kommer omkring, diskuteras den viktigaste frågan för dagen minst, frågan om förenklingen av tillvaron, glädjen åt det tillräckligt lilla...

Fokus måste vara helt inriktat på den egna försörjningen. Minimera "sladdret" på sociala medier och slötittandet på TV. Det innebär inte att ni ska dra er tillbaka från omgivningen och bli eremiter, bara

Möjligheten till egenförsörjning ökar naturligtvis om gården dessutom har lite skog till ved, virke och vilt. Kostnaderna för uppvärmning är svåra att klara utan tillgång till egen ved. Fiskevatten är också en stor fördel.

NI SJÄLVA

Jag vill påstå att en förutsättning för att lyckas är en stabil familjesituation, där båda och eventuella barn har samma engagemang, entusiasm och målsättning i livet.

Ni upptäcker snart att tiden och i vissa fall kunskaper och färdigheter är det som begränsar möjligheten till självförsörjning. Det gamla talesättet att "Tid är pengar" stämmer verklig på ett småbruk. En gård

att tiden och kontakterna utanför gården ska vara meningsfulla och ge något som är till nytta för er. Glöm för all del inte nära och kära.

Som småbrukare behöver ni vara tusenkonstnärer. Inventera vilka kunskaper och färdigheter ni behöver och vilka ni saknar. Förutom att ha goda kunskaper i åker- och trädgårdsodling och husdjursskötsel, behöver ni kunna en hel del. Några exempel är reparationer av maskiner och byggnader, slakt, förädling och förvaring av olika livsmedel, hemslöjd, jakt och fiske samt naturligtvis hushållsekonomi,

Trots allt behöver man från tid till annan bredda sina kunskaper och rådgöra med andra. Hämta gärna kunskap och råd från facklitteratur, seriösa hemsidor och från människor ni känner och litar på. Många organisationer och skolor har kurser i ämnen ni har nytta av. Glöm inte

återgäldar. Han går fram i naturen med den rätta pieteten, vården. Sjövik, klippa och bäck, svala och svan och vass och lövsnår äro hans dyra vänner, hans skydd, hans åkers och hems skydd, som han ger skydd.” (PJ Rösiö, Kallad ”Småbrukets apostel”, 1904)

EKONOMIN

För att klara ekonomin gäller det att i största möjliga utsträckning använda produkter från gården och tjänster man utför åt sig själv och köpa så lite varor och tjänster som möjligt. Ekonomin i egenarbetet ligger i att en inbesparad krona i utgifter, är så mycket mer värd och säkrare än en intjänad krona från försäljning eller arbete åt andra.

En detaljerad budget och bokföring, både för gården och privat visar var pengarna tar vägen och ger underlag för utvecklande frågor. Kan vi göra det själva? Kan vi göra på annat sätt?

Ett exempel är fastighetskostnader:

- **Sotning:** Får man utföra själv efter ansökan till kommunen. Oftast fordras en kort kurs.
- **Avlopp:** Om ni inte har kommunalt avlopp kan man få dispens från kommunen att själv ta vara på slam och urin, vilka är utomordentliga som växtnäring, med höga halter av fosfor resp. kväve.
- **Avfall:** Man kan också få dispens från hämtning av avfall. Förutsättningen är att man minimerar inköpta produkter, återanvänder, gör en noggrann källsortering och använd köksavfall till höns och grisar enligt bestämmelserna. Den fasta renhållningsavgiften måste man däremot alltid betala.
- **Fastighetsavgift:** Är avdragsgill i deklarationen för jord o skog, men inte

att kolla med Länsstyrelsen, som ofta har nyttiga ämnen i sitt kursprogram.

MILJÖN

Ett småbruk ska även vara ekologiskt hållbart. Detta innebär att verksamheterna ska bedrivas naturenligt och enligt de ekologiska principerna. Normalt är det ingen mening med att certifiera ett småbruk med naturhushållning. Certifieringen och det den för med sig i form av administration tar bara mycket onödig tid och kostar stora pengar, men bidrar för vår typ av verksamhet inte till någon bättre miljö eller ekonomi.

”Den sanne småbrukaren glömmar inga naturskatter, Han nyttjar allt, men lånar det endast, lånar och trofast

för bostaden. Kolla vad som ger höga poäng och se vad ni ev. kan förändra. Att tänka på också vid renovering av t.ex. kök och badrum

Försök amortera på eventuella skulder och undvik i det längsta lån. Amorteringar sänker räntekostnaderna (som med stor säkerhet kommer att öka framgent) och ökar friheten. ”Den som är satt i skuld är icke fri,” som Göran Persson sade när han var finansminister under de ekonomiska krisåren på 90-talet. Naturligtvis konkurrerar amorteringar med ofta välbehövliga investeringar, så det blir alltid en avvägning.

Varifrån kan då kontanta medel till investeringar, inköp av varor o tjänster ni inte själva kan åstadkomma, uttagsskatt (skatt på alla varor (förutom ved) från gården som ni använder i det egna hushållet) och ev. amorteringar komma?

Några möjligheter är:

- Försök maximera de offentliga stöden såsom gårdsstöd, stöd till betesmarker och slåtterängar, kompensationsstöd, olika husdjursstöd o.s.v., men utan att ni ger avkall på de egna principerna för odling och djurhållning. Dessa stöd är inga bidrag, utan en ersättning för den samhällsnytta ni gör!
- Säkra att ni producerar så mycket att ni fyller den egna familjens behov. Detta brukar innebära att det oftast finns ett överskott ni kan sälja till andra. Får ni t.ex. två kalvar, så kanske ni kan sälja en till liv, till slakteriet eller ta tillbaka som förpackat kött för försäljning. Det kött ni behöver för egen räkning, slaktar ni naturligtvis själva hemma. Även överskottet av ägg, grönsaker, frukt, bär, svamp, ved o.s.v. kan säljas.

- Inventera förråd i ekonomibyggnader och bostad. Sälj saker som bara är ”bra att ha”.
- Ta vara på tillfällena till extra arbeten och uppdrag utanför gården. Det har småbrukaren alltid gjort i form av skogsavverkning o körning, flottning och liknande. Nu kanske det kan handla om snöröjning åt en vägförening eller gräsklippning åt någon sommartorpä.
- Fundera på om det finns något ni kan hyra ut. T.ex. en undantagsstuga på gården till ”Bo-på-lantgård”.

FORTSÄTTNINGEN

I ett antal kommande nummer av Småbrukaren, återkommer vi och

utvecklar tankarna för olika verksamheter på gården.

Till dess, några tips på inspirerande böcker att låna på bibliotek eller köpa begagnade i antikvariat:

- Jag lämnar ekorrhjulet – ett liv utan lönearbete (Åsa Axelsson/Norstedts)
- Informell ekonomi i glesbygd (Hans Wallentin/LT)
- Revolt 1 (Per Jönsson-Rösiö)
- Sprängda gränser (Anna Lorenz/LT)
- Lanthushållet (Ingrid Osvald/LT)
- Kretslopp (Nils Tiberger)
- Kärngårdar (Anna Horn/LT)
- Kollaps (David Jonstad/Ordfront)
- Lantmannabyggnader, f.f.a. kapitlet ”Småbrukets ekonomibyggnader”, (Gottfried Beijer & Alrik Örborn/LT)

JAN THOLERUS

Självförsörjande småbrukare

HÖGVARV

Inte sedan 1950 talet har väl utgångsläget varit bättre för expansiv industriell utveckling än nu. Det här med omställning till ett mindre fossilberoende samhälle öppnar så många nya inkörsportar till företagsutveckling, ekonomiska investeringar och tillväxt inom alla sektorer. Klimat- och miljöproblematiken har satt sporrar på våra framtidsstövlar för de som inte vill se avigsidorna med att nu försöka nyinvestera sig ur eftertankens dilemma. Vilka avigsidor i så fall? Är det inte bra att fasa ut kol och olja som energialstrare för vårt samhälle? Utomordentligt, utan tvekan och håller vi oss kvar inom den nu aktuella världsrdarbilderna så är det frustande gott för våra samhällen och vår kultur som den nu har byggts och utan allt för stora välfärdsuppoffringar ska fortsätta byggas. Kan vi eliminera klimatproblemen, vilket är ett globalt intresse, så kan vi fortsätta nyttja jordens resurser. För natur och miljö i stort finns inga globala bindande uppgörelser om hushållning, varsamhet, bevarande av mångfald och tanke på framtida generationer. Först till kvarn gäller överlag.

FINNS DET NÅGON BRA VISION OM NERVÄXT OCH ETT LUGNARE TEMPO?

KAN MAN FÅ EKONOMI PÅ NÅGOT ANNAT ÄN EVIG TILLVÄXT?

EN BRED POLITISK UPPBACKNING FÖR NYA UTVECKLINGSMODELLER FÖR EN HÅLLBARARE FRAMTID SAKNAS PÅ AGENDAN.

ENORMA BEHOV AV METALLER.
DET ÄR VÄL SJÄLVKLART?

Det är bråttom nu att i konkurrens med andra världsnationer ta för sig av jordens förråd, inte minst metaller av allehanda slag, främst järn till stål för allt byggande av tusende vindkraftverk, solkraftsparker och snabbjärnvägar. Stål också för många, många nya gruvsdriftsmaskiner ovan och under jord. Natur ska röjas, berg ska sprängas till grus, borrar för schakt och tunnlar. De nya entreprenörernas grävmaskiner, transporttruckar och skogsskördare, kräver även stål för att bli till. Inte lite heller, så stora infrastruktursatsningar, byggprojekt och inte minst nya kraftledningar som också är planerade. Allt tills vidare tyvärr, eftersom det ska gå fort, i behov av tillskott av elenergi till stor del tillkommen via nyttjande av olja, gas och kol. Atomkraften inte att förglömma som nu lobbas fram igen med stor kraft.

VISST BEHÖVER VI EVIG TILLVÄXT
I VÅR ÄNDLIGA VÄRLD?

Men tänk bara så oändligt många nya riktiga arbeten det kan skapas nu, även om robotisering och AI-teknik, till förmån för lönsammare produktion och utdelningsvinster tar bort många arbetstillfällen. Med fortsatt satsning på årlig tillväxt i samhällsmaskinen och inga nämnvärda försök att hitta andra mer sparsamma levnadssätt än att återvinna, cirkulera, det storskaliga överflödet, så går det tyvärr inte att förvänta sig att det drömliga scenariot att klimatproblematiken helt ska ha bemästrats till bortåt år 2050. Det är nästan barnsligt att hävda det mot bakgrund av en växande folkmängd och en global förväntad oanalyserad välfärdshöjning.

Illustration: Kurt Gutsafss

VILKET LYFT FÖR
EKONOMISK OCH M
PÅ NATURENS

OR UTVECKLING

MATERIELL TILLVÄXT S BEKOSTNAD

EN LJUS FRAMTID, ELLER?

Här kan man lite rått och cyniskt invända att för fortsatt tillväxt är situationen inte enbart negativ. Så mycket planering och arbete som ska till för anpassning inför ett förändrat klimat. Den storskaliga miljöförstöring eller naturförändringen som med tiden blir följd, kommer också att bli våra kommande generationers arvedel att arbeta vidare med som den tidens tillväxtpotentialer. Som vi nu är på väg att göra, bygga om jorden för våra mänskliga allt omätligare syften så är framtidens negativa samhällsutveckling ganska förutsägbar.

MATERIELL VÄLFÄRD ÄR EN FÄRSKVARA

Är det ovanstående beskrivna scenario, det vi kan se framför oss i dag som ska vägleda det fortsatta arbetet mot utvecklingsmodellen, evig ekonomisk materiell tillväxt? Kanske inte helt riktigt förstås. Detta med storskaliga satsningar på, så småningom helt fossilfri energi tror vi väl ändå ska komma att lösa några av hållbarhetsproblemen. Så är det naturligtvis om man bortser från den stora miljö/naturförstörelse som följer i dess spår. Det går inte att slå sig till ro helt och glädjas åt de stigande BNP-procenten enbart? Så dumma är vi väl ändå inte? Men att skapa ekonomiskt materiell välfärd är en färskvara. Den lever av att hela tiden nya arbetstillfällen skapas. Modernitetskrav och reklam för ökad konsumtion som drivkraft för ekonomisk investeringsvilja måste allt snabbare hållas igång. En fortsatt press på klimat, natur och miljö, hur fossilfri vi än lyckas gör den är oundviklig. Aldrig får man slappna av. Hur tar vi nästa steg för att dämpa den ständiga framtidsoron?

NYA INSIKTER BEHÖVS

Låter lite uppgivet kanske, men inte så förvånansvärt mot bakgrund av att vi i snart 50 år har mumlat om livsstilsförändringar, nerväxt, omväxt mm, för en annan civilisatoriskt, robustare, lugnare, friare och levande framtid. En annan välfärd. Är det fel att försöka med medborgardialoger i politiker-, industri-, finansvärlden, om en förändrad civilisationsutveckling i den stilen? Nu när de materiella ekonomiska förutsättningarna är så gynnsamma i spåren av och drömmen om att skapa en fossilfri energirik elektrifieringsera på jorden? Är det som att kasta grus i maskineriet, nästan sabotage? Vem vågar och finns det någon bra vision om nerväxt, omväxt, ett lugnare tempo eller liknande att presentera för finansmarknaden? Kan man få ekonomi på något annat än evig tillväxt med ökad konsumtion och naturexploatering? Bred politisk uppbackning för nya utvecklingsmodeller för en hållbarare framtid saknas på agendan.

– Det vore väl bedrägligt att inte försöka ändå att ta sig ur ekonomismens flerhundraåriga slaveri, trots konsumentrollens förföriska frestelser.

KURT GUSTAFSSON

Landskapsarkitekt och markprojektör

Verksam i Framtiden i Våra Händer

Delverksam i det familjeägda
landsbygdsföretaget

Skribent kring kritisk samhälls-
bevakning i Omställningens tid

Snart nio decennier under solen

BAYER
PHARMACEUTICAL
PRODUCTS.

ASPIRIN
The substitute for
the salicylates

**Send for samples
and Literature to**

ARISTOL
The antiseptic and
disinfectant

PROTARGOL
The anti-gonorrhoeum

PIPERAZINE
The antihistritic

EUROPHEN
The odourless iodolam
substitute

CREOSOTE CARB.
The most powerful
antiseptic

QUINALGEN
The anti-malarium

GUAIACOL CARB.
The most tuberculous
detergent

HEROIN-HYDROCHL.
The sedative for coughs

HEROIN
The sedative for
coughs

LYCETOL
The uric acid solvent

FERRO-SOMATOSE
The ferrous nutrient

SULFONAL
The reliable hypnotic

SOMATOSE
The most assimilable nutrient

PHENACETIN
The safest antipyretic

HEMICRANIN
The specific for fevers

IODOTHYRINE
The active principle
of the thyroid

SYCOSE
The substitute for cane sugar

TRIONAL
The safest hypnotic

SALOPHEN
The antirheumatic and
antineuralgic

**FARBENFABRIKEN OF
ELBERFELD CO.**

**40 STONE STREET,
NEW YORK.**

HUR KEMIFÖRETAGEN STYR VÅR MATPRODUKTION

I mitten av 1800-talet upptäckte den artonårige brittiske kemistudenten William Henry Perkin hur man framställde syntetiska färgämnen. Han skulle framställa kinin från stenkolstjära men istället blev det en purpurröd lösning. Perkin förstod att detta var något man kunde tjäna pengar på och sökte patent på sin upptäckt. Han startade även en fabrik där tillverkningen kunde ske. Nu skulle han bara sälja sitt färgämne också vilket gick dåligt. Ingen i Storbritanien ville köpa

syntetiska färgämnen utan de klarade sig bra med vanliga från växter och djur. De insåg inte vilka ekonomiska besparingar man kunde göra med Perkins upptäckt. Det gjorde däremot några tyska kemister. Färgämnena framställdes ur stenkolstjära och Tysklands största naturtillgång var stenkol. Vid förra sekelskiftet var det sex tyska företag som dominerade marknaden av de syntetiska färgämnena. De kallades "de sex stora" och var BASF, Bayer, Hoechst, Agfa, Casella och Kalle.

1:A VÄRLDSKRIGET

När 1:a världskriget startade år 1914 gick Tyskland till anfall mot Frankrike. Enligt den tyska regeringen skulle anfallet bara ta fyra veckor vilket det inte gjorde. Istället höll det på i fyra år. Innan kriget började erbjöd sig de tyska kemiföretagen att tillverka konstgjort salpeter som man kan göra krut av. Men den tyska krigsmakten tackade nej. När kriget drog ut på tiden så blev det allt svårare för tyskarna att få tag på äkta salpeter. I desperation kontaktade man den kemiska industrin som lovade att tillverka konstgjort salpeter om man fick en ny fabrik och arbetskraft. Tack vare att kemiindustrin kunde göra salpeter så kunde kriget hålla på i ytterligare tre år.

KONSTGÖDNING

Haber-Bosch-metoden är en process för framställning av ammoniak direkt från kvävgas och vätgas. Den uppfanns av Fritz Haber. Detta var en upptäckt som möjliggjorde framställning av konstgödsel. 1913 började Haber produktionen av syntetisk ammoniak på företaget BASF under ledning av Carl Bosch som därmed gjorde metoden möjlig i industriell skala. Både Fritz Haber och Carl Bosch har fått Nobelpriset. Haber 1918 och Bosch 1931.

NATIONALSOCIALISTISKA TYSKA ARBETARPARTIET

Efter det 1:a världskriget dömdes Tyskland att betala stora skadestånd till de som vann kriget. En som starkt motsatte sig det här var Tysklands då rikaste man, Fritz Thyssen. Flera av hans stora stålverk låg längs floden Rehn. Det här ställde till problem när Frankrike ockuperade Rehn-landet för att säkra lite av det tyska skadeståndet. Han gjorde därför upp en plan för hur Tyskland snabbt skulle

kunna bli ett starkt land igen. Till det behövdes en ledare som skulle kunna ”bidra till Tysklands återhämtning genom att pånyttföda en nationell vilja”. Thyssens val blev Adolf Hitler. Det första uppdraget Hitler fick var att ta över ledningen för Tyska Arbetarpartiet vilket döptes om till Nationalsocialistiska Tyska Arbetarpartiet.

KEMIFÖRETAGEN GÅR SAMMAN

1925 bildades en kartell vid namn IG Farben på initiativ av Carl Duisberg. De företag som ingick var: BASF, Bayer, Hoechst, Agfa, Casella och Kalle från färgindustrin och även Griesheim Elektron och Weiler-ter-meer. Carl Duisberg ansåg att konkurrensen mellan företagen var för stor och att det vore bättre om de samarbetade. Till styrelseordförande utsågs Carl Bosch.

Förutom färgämnen arbetade IG Farben nu också med olja och gummi tillverkat på konstgjord väg av kol. Planen var att konkurrera ut de andra olje- och gummiföretagen och ta över marknaden. Så blev det inte. Stora fyndigheter med råolja hittades i Texas och oljepriserna föll. Nu var det inte längre lönt att tillverka olja på konstgjord väg. En räddningen för IG Farben var att Tyskland åter igen skulle hamna i krig och behöva vara självförsörjande på olja och gummi.

HITLER TAR MAKTEN

För att Hitler skulle kunna bygga upp det nationalsocialistiska partiet behövdes mycket pengar. Tack vare Thyssens många kontakter inom industrin kunde han samla de flesta av tysklands stora företag som bidragsgivare. IG Farben blev det företag som gav mest pengar till nazistpartiet.

Från 1:a världskriget lärde sig Tyskland att om man ska lyckas med ett mångårigt

krig måste man vara självförsörjande på krigsmaterial som olja, gummi och krut. Tillsammans med ledarna för IG Farben utarbetade man en plan för hur man skulle kunna försörja den tyska armén med detta under ett långt krig.

2:A VÄRLDSKRIGET

När det Tyska trupperna gick in i Österrike i början av 2:a världskriget följde IG Farben med tätt efter. Deras mål var att ta över kemiindustrin i de länder som Hitler ockuperade. I Österrike blev det landets största kemiska koncern, Skoda Werke Wetzler som övertogs.

Nästa steg i Hitlers erövring blev Sudetområdet i Tjeckoslovakien. Där kunde IG Farben ta över två stora fabriker som ägdes av Aussiger Verein, Tjeckoslovariens största kemiföretag. IG Farben följde efter nazisternas erövringståg även i Polen, Frankrike, Norge, Danmark, Holland och Belgien. I nästan alla europeiska länder hade de nu tagit över den kemiska industrin. IG Farbens storlek blev enorm.

IG FARBEN OCH KONCENTRATIONS-LÄGER

När de fick ett erbjudande om slavarbetskraft från koncentrationslägret i Auschwitz tackade de givetvis ja. De byggde sedan två fabriker några kilometer från lägret, en för syntetiskt gummi och en för syntetisk olja. De kallades IG Auschwitz.

LÄKEMEDEL OCH GIFTGAS

IG Farben var inte bara en vanlig kemikoncern. Man hade också stora framgångar med läkemedel som Aspirin och Sulfa. Under kriget fortsatte givetvis produktionen av läkemedel och nu var

det lätt att få tag på ”frivilliga” människor att testa nya läkemedel på. Sådär lyder en brevväxling mellan IG Farben och Auschwitz lägerkommendant Franz Ferdinand Höss.

”Vi skulle vara er tacksamma om ni kunde ställa ett antal kvinnor till vår disposition men anledning av planerade experiment med ett nytt sömnmedel.” “Experimentet har genomförts. Samtliga försökspersoner är nu döda. Vad beträffar en ny uppsättning ska vi snarast sätta oss i förbindelse med er...”

På order av Heinrich Himmler byggde Höss sedan om Auschwitz till ett förintelseläger. Han lät bygga gaskamrar och krematorier. I början gasade man med kolmonoxid men Höss tyckte att det var för ineffektivt. Han kontaktade då IG Farben för att fråga om de hade något bättre alternativ. Deras svar blev Zyklon B, ett insektsgift som det IG Farben-ägda företaget Degesch tillverkade. Zyklon B hade långt tidigare ”upfunnits” av Fritz Haber. Han låg också bakom senapsgas och klorgas och har kallats gaskrigets fader.

IG FARBEN EFTER KRIGET

Redan 1943 beslutade USA, Storbritanien, Sovjetunionen och Frankrike att de som begått grövre krigsförbrytelser under kriget skulle straffas så snart det var slut. 23 chefer från IG Farben ställdes inför rätta 1947 - 1948 på en av Nürnbergrättegångarna. De anklagades för mord, slaveri och flera andra brott mot mänskliga rättigheter. 12 dömdes till fängelse i mellan åtta år och sex månader och 11 blev frikända. Ingen av de dömda behövde avtjäna mer än tre år av sitt straff. Alla var fria redan 1951.

Vad hände då med IG Farben? Företagets olika fabriker delades upp mellan de allierade och Sovjetunionen

beroende på var fabriken låg. De allierade tog delar av företagets produkter och startade egna företag med samma namn. I väst återskapades de ursprungliga företagen Bayer, Hoechst och BASF som enskilda koncerner.

Bayer är idag ett av världens ledande kemi-, jordbruks- och läkemedelsföretag.

BASF är också en av världens största kemikalietilverkare som inriktade sig på plastprodukter och läkemedel men har också intressen inom jordbrukssektorn.

FRITZ TER MEER

Efter att IG Farbens höga chefer hade avtjänat sina fängelsstraff kom de tillbaka till sina gamla företag. En av dem är extra intressant, nämligen Fritz ter Meer. Han satt i IG Farbens ledningsgrupp i 20 år. Han var också den hos IG Farben som var ansvarig för Auschwitz. Fritz släpptes ur fängelset 1951 och blev då styrelseordförande i Bayer och styrelsemedlem i flera andra företag.

I slutet på 50-talet och början på 60-talet samlade han cheferna för de andra IG Farben-företagen. Tillsammans påverkade och inspirerade de FN att starta en "organisation" som skulle komma att kontrollera världens matförsörjning.

CODEX ALIMENTARIUS BILDAS

1962 bildades en kommission av FN:s Food and Agriculture Organisation (FAO) och Världshälsoorganisationen (WHO). Namnet blev Codex Alimentarius som på latin betyder regelbok om livsmedel.

Syftet med Codex är "att skydda konsumenternas hälsa och garantera redlighet i internationell handel med livsmedel". Codexstandarder har blivit ett viktigt sätt för att lagar om livsmedel ska vara likadana i olika länder. Målet är att komma

överens om en livsmedelslagstiftning som gör internationell handel lättare. Det här blev ännu tydligare när WTO, World Trade Organisation, valde att ha codex-standarderna som sitt regelverk för att undvika onödiga handelshinder mellan världens länder. Skapandet av WTO innebar ett stort steg framåt för att globalisera världens jordbruk. Frågor om folkhälsa och nyttig mat har dock WTO svårt att hantera. Tyvärr finns det därför många exempel på att centralstyrda regler inte leder till att vår mat blir bättre.

KEMIFÖRETAGEN OCH VÅR HÄLSA

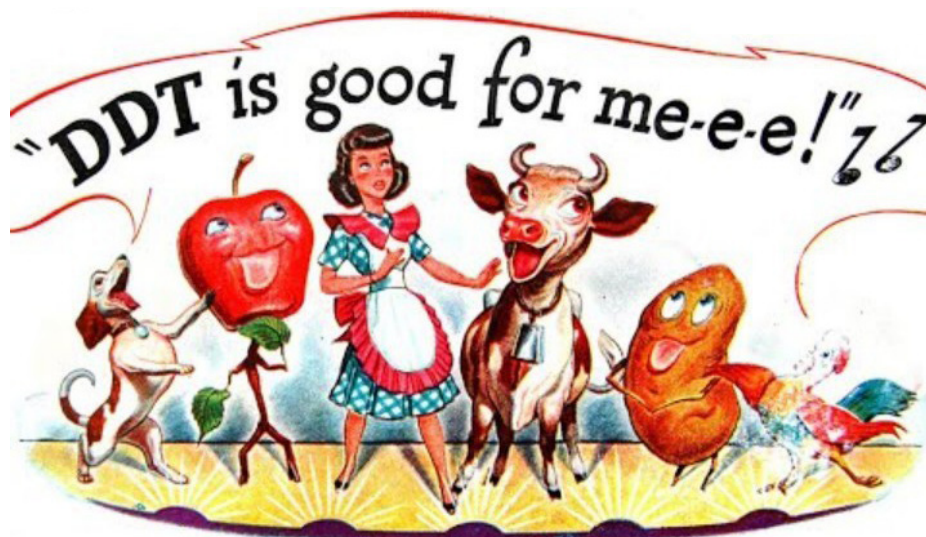
Inte kan det väl vara så att världens multinationella kemi- och läkemedelsföretag påverkar kvaliteten på vår mat? Jo, så är det och här är några exempel:

Paul Müller var en schweizisk kemist. 1925 började han arbeta som forskningskemist vid färgavdelningen på Geigy AG i Basel. Tillsammans med Ciba och Santoz inledde de 1929 ett samarbete med tyska IG Farben. Müller arbetade inte bara med syntetiska färger utan sökte också efter ett effektivt medel

för växtskydd och skadedjursbekämpning. Han upptäckte att ämnet DDT kan användas som insektgift bland annat för att bekämpa malaria. För detta tilldelades han 1948 Nobelpriset i medicin. Vid den tiden var ännu inte DDT:s långtgående skadliga effekter kända. Som av en slump ökade fallen av polio dramatiskt när DDT började användas. Främst drabbades landsbygdsbefolkningen. När DDT slutade att användas i stora delar av världen försvann polio där men finns fortfarande kvar i delar av Afrika och Asien där DDT används för malariabekämpning.

Vilka tillverkar då DDT? Två av de mest kända företagen är CibaGeigy och Monsanto. Företaget Monsanto säger sig värnar om oss och vår natur?

Så här skriver de på sin hemsida: "Vi på Monsanto vill bidra till en bättre och tryggare tillvaro för kommande generationer. Som jordbruksföretag vill vi skapa förutsättningar för att utveckla och förbättra lantbruket. Målet är naturligtvis ett uthålligt lantbruk med ständigt ökande skördar, vilka produceras med minsta möjliga miljöpåverkan och med bästa möjliga ekonomi för lantbrukaren".

Men är de verkligen så snälla och omtänksamma?

Monsantos jordbruksverksamhet syftar till att få fram genmanipulerade grödor och djur. För att lyckas med sina affärer bedriver man omfattande kampanjer mot länder och enskilda jordbrukare. De får löften om att det blir bättre skördar och att grödorna tål bekämpningsmedel. Det främsta bekämpningsmedlet som Monsanto säljer heter RoundUp och deras grödor är RoundUp-ready vilket innebär att de är motståndskraftiga mot giftet.

Ett annat stort problem med Monsanto växter är att de tränger undan gamla traditionella grödor som är speciellt anpassade för den region de odlas i. Dessutom är Monsanto grödor ofta sterila vilket gör att jordbrukarna måste köpa nytt utsäde varje år.

Monsanto är alltså ett kemiföretag som har blivit stort inom jordbrukssektorn men man sysslar också med läkemedel. Detta blir extra tydligt när man vet att Monsanto inledde ett samarbete med tyska Bayer redan 1954 och att man år 2000 gick ihop med läkemedelföretaget Pharmacia & Upjohn.

DET POLITISKA SPELET

Searle var ett amerikanskt läkemedelsföretag. 1965 letade man efter ett medel mot magsår och upptäckte av en slump ett medel som är 200 gånger sötare än socker. Det fick namnet aspartam.

Aspartam är en molekyl som är sammansatt av de två aminosyrorna fenylalanin och asparbinsyra samt metanol. Metanol, även känt som träsprit, frigörs i kroppen när aspartam värms upp till över 30 grader. Det bryts sen ner till myrsyra och formaldehyd. Det är ämnen som är giftiga även i mycket små doser.

Flera mycket trovärdiga undersökningar visar tydligt att aspartam är cancerframkallande. Aspartam var därför länge förbjudet att använda som sötningsmedel. Men i början på 1980-talet blev det dock tillåtet.

1981 utnämnde president Ronald Reagan dr Arthur Hayes till chef över FDA, Food and Drug Administration. Samma år godkände dr Hayes Aspartam. Vid den tiden var Donald Rumsfeld försvarsminister i USA. Han var samtidigt styrelseordförande i Searle, det företag som tillverkade Aspartam. 1985 såldes Searle till Monsanto. En tid efter att Hayes hade fått FDA att godkänna Aspartam fick han jobb på PR-firma Burston & Marsteller. Samma PR-firma som hade både Searle och Monsanto som kunder.

Men vad har Monsanto med de gamla IG Farben-företagen att göra? Jo, 2018 köpte Bayer hela Monsanto.

DEN SVARTA JORDEN

Idag har vi ett hemskt krig i Ukraina. De ukrainska svartjordarna hör till de bördigaste i världen och Ukraina kallades en gång i tiden Europas kornbod. Landet är fortfarande en av världens största spannmålexportörer och nummer ett för solrosolja. En kontroversiell fråga är rätten att äga jordbruksmark.

Upplösningen av Sovjetunionen ledde till nya svårigheter i Ukraina. Jordbruksproduktionen halverades under 1990-talet när viktiga exportmarknader försvann och priserna på energi, gödningsämnen och andra insatsvaror sköt i höjden. Privatiseringen av jordbruket kom i gång först vid millennieskiftet. När de gamla kollektivjordbruket omvandlades till mindre, privatägda familj jordbruk ökade produktionen. Sedan 1999 finns

både privata och statliga ägare inom lantbruket, men redan 2001 förbjöds köp och försäljning av jordbruksmark för att skydda småbrukare mot uppköp från bolag.

Den svarta myllan i Ryssland och Ukraina är nästa stora investeringstrend hävdade Björn Lindström från Alpcot Russian Land Fund redan 2007. I Skåne kostade då en hektar cirka 65000 kronor. I Ukraina varierade priserna mellan 350 och 3500 kronor.

Volodymyr Zelenskyjs regering lade hösten 2019 fram ett lagförslag om att tillåta bolag att köpa jordbruksmark i Ukraina i hopp om att öka jordbruksproduktionen och investeringarna i lantbruket. En tredjedel av Europas samlade åker skulle nu antligen hamna i de rätta händerna. De utländska bolagens!

Företag som BASF, Dupont, Cargill, John Deere, Dow, Bayer - alla bland de största i världen inom livsmedel, jordbruksmaskiner, kemikalier, genteknik, lifscience flyttar nu fram sina positioner.

För Ukarinas del gäller det idag att överleva kriget samtidigt som vårbruket snart borde vara på gång. En till synes omöjlig ekvation.

JONAS WANGSTEN

Kanske började allt när Kristina och Karl-Oskar for över till Amerika från sin småländska tuva i Utvandrarerna, eller när Henning vandrar in i Stockholm och slår rot där, tillsammans med Lotten, i Mina drömmars stad?

På Torfolk Gård har vi odlat grönsaker och tillverkat sylt i över fyrtio år. Precis som Kristina, Karl-Oskar, Henning och Lotten, är även vi tvungna att följa omvärldens nycker och påbud och oss givna förutsättningar. De fick vandra någon annanstans för att inte svälta ihjäl. Våra utmaningar som omvärlden ställer oss inför är betydligt ofarligare (vi riskerar inte svält), men kanske inte för den skull enklare.

Häromdagen tittade jag på statistik över vad vi faktiskt gör här på gården i våra arbeten. År 2000 la vi ungefär 80 procent av vår arbetstid på att praktiskt producera det som är vår idé med allt vi gör. Dvs att tillverka sylt och odla grönsaker. 20 % ägnade vi åt den "byråkratiska" delen.

Nuförtiden är det administrativa och byråkratiska mer än 50 procent. Vi har manualer från myndigheter, kunder,

ATT DUSCHA EFTER JOBDET ELLER FÖRE?

certifieringsbolag och sådana som vi själva upprättat. Vi ska uppdatera systemen stup i kvarten, utifrån ständiga omarbetningar som går under beteckningen "förbättringar" eller, varför inte; "förenklingar". Vi ska hålla reda på nya lag- och kundkrav. Vi ska redovisa till alla möjliga instanser. Vi förväntas kommunicera med vår omvärld.

Vad har hänt på vägen från våra 1800-talsvänner, till vår lilla syltfabrik och våra grönsaksland?

DILEMMAT MED SPECIALICERING

Vi odlar en massa vitkål. När den ska skördas gör vi det genom att gå ut ett gäng på åkern med varsin kniv och kan få ihop 4000 kg på en förmiddag om vi är tre stycken. Sen går vi och pysslar med något annat på eftermiddagen. Vi skulle kunna skaffa en vitkålsskördemaskin som med en förare skördar 10000 kilo på samma tid. Det skulle medföra att vi kan sälja vitkålen en krona billigare per kilo. Men bara under förutsättning att maskinen får jobba med att skörda vitkål på eftermiddagen också,

eftersom den är så förbaskat dum så den inte klarar att göra något annat. Vi skulle behöva skörda 20000 kg om dagen, istället för 4000 kilo lite då och då.

Dessutom skulle vi inte ha utrymme att ha 86 olika sorters grönsaker i gårdsbutiken. Eftersom folk inte kan äta hur mycket vitkål som helst skulle någon annan få sluta odla vitkål. Om vi nu kan tro att vi med ett lägre pris kan ta dennes marknadsandel.

De två med knivarna som blev över, skulle få ställas till arbetsmarknadens förfogande i stället. Den som blev kvar med maskinen skulle mista arbetskamrater.

Vi skulle dessutom bli ännu mer oljeberoende, eftersom maskinen kräver mer energi i form av olja.

Missförstå nu det här rätt! Det finns helt klart arbetsuppgifter som inte är särskilt trevliga att utföra för hand. Där är det självklart jättebra om vi kan låta maskiner ta över, för att spara ryggar och knän.

Vad har då vårt vitkålsskördande med de inledande romanpersonerna att göra? Ganska mycket när man tänker på det.

BYRÅKRATIN GER PLATS ÅT DE SOM DUSCHAR INNAN JOBBET

När den framväxande grottektevarnens industrier behövde arbetskraft i en outsinlig ström, drevs människor från jordbrukssamhället in i industrierna. En även nu fortsatt pågående process, inte minst påskyndad av effektiviseringen av vitkålsskörd och allt annat där det går att ersätta människor med maskiner. Fortfarande var och är resultatet av arbetet kropparnas svett och det är skönt att duscha efter jobbet. Ett arbete som förutom svett gav något konkret att ta på, känna på, äta upp eller använda på något sätt. Ett jobb för andras överlevnad, välfärd, bekvämlighet eller höga nöje. Vilket Karl-Oskar och Kristina bidrog med i Amerika och Lotten och Henning i Stockholm. Precis som vi på Torfolk försöker göra idag.

När vi nu effektiviserar de ”praktiska yrkena” och dessa behövs i mindre och mindre omfattning, vart ska då människor ta vägen för att finna sin försörjning? Tanken på att vi faktiskt skulle kunna utnyttja det till att arbeta mindre verkar förespegla väldigt få. Det geniala tricket är att bereda dem plats inom de byråkratiska systemen. Som att spela Monopol med våra pensionspengar, bli EU-tjänstemän, HR-managers, effektiviseringskonsulter, certifieringsrevisorer, PR-strateger, kommunikatörer eller liknande saker. Arbeten där man måste vara väldoftande och nyduscha när man kommer till jobbet i stället. Förutom att undvika svetten som arbetsresultat, vad blir det mer för resultat man uppnår eller undviker? ALLA ska sluta svettas är mantrat. Utbildning för att bli något är nyckeln. Vart tog utbildning för kunskap och förståelse vägen? Nu har marknadsföringen av dessa jobb (av somliga kallade ”Bullshit-jobs”) lyckats så

bra, att det råder brist på folk till de svettiga jobben som hantverkare, lantarbetare och sjuksköterskor. Svettas ska man göra på sin fritid på gymmet eller i löpspåret.

BLIR SYLTEN GODARE?

För att återvända till vår vardag på Torfolk finns det saker att fundera över i all denna utveckling. Som kanske borde döpas om till inveckling? Har allt detta administrativa och byråkratiska gjort vår sylt godare och nyttigare? Blir våra jordar friskare? Våra grönsaker bättre? Blir våra kunder lyckligare? Får vi roligare och trevligare på jobbet? Mitt svar är: nej, det har inte lett till något av detta. Den tydligaste effekten har blivit att tankens arbete utförs någon annanstans än handens. Att det praktiska arbetet styrs av dokument författade på annat håll, inte av medvetna tankar om det man utför. Dokument utformade på vårt eget kontor, i Bryssel eller i Stockholm. Det praktiska arbetet att koka sylt eller skörda vitkål får inte distraheras av tänkande. Det har någon annan redan skött om. Att arbetet utförts enligt det fjärran tänkandets

normer och regelverk är dock viktigt att säkerställa och dokumentera.

Vad detta gör med oss som människor och med våra relationer till varandra och vårt arbete, finns det anledning att fundera över. Vad är nu allt detta för ett bakåtsträvande resonemang kan man undra. Kristina och de andra hade det väl ändå mycket värre än vi har det idag! Jovisst det kan man inte invända emot.

Men är vi verkligen betjänta av alla dessa oceaner av arbete som utförs för att reglera och dokumentera saker och ting, inte minst hur andra människors arbete utförs? För att inte tala om all denna kommunikation som fyller våra dagar i en oupphörlig ström? Kunde vi och vårt samhälle må bättre av att det helt enkelt jobbas lite mindre?

VILKET SAMHÄLLE FÅR VI NÄR DET ÄR VIKTIGARE ATT FÖLJA "KARTAN" ISTÄLLET FÖR VERKLIGHETEN?

Vad gör vi när något händer som inte står i manualen hur det ska åtgärdas, när människan förväntas vara en icke-tänkande robot? Vad händer när människan blir utbytt mot just en robot? Vad händer när människor ska läras av med att tänka på syftet med det de gör, och hur det utförs? Vad händer när det viktiga är att följa manualen, inte hur resultatet blir? Vad händer om vi får tänka ifred, utan all information som sköljer över oss? Vad händer om vi blir tvungna att tänka efter själva hur det vi gör, görs på bästa sätt? Vad händer om vi börjar fundera på om det vi gör faktiskt bidrar med något bra?

OLLE GÖRANSSON

Även publicerad i tidskriften Balder 1/22

Konventionen om Biologisk Mångfald omfattar även våra utrotningshotade lantrasdjur. På bilden en grupp fjällkor under dagsvila vid traditionell fri betesgång i Dalafjällen.

NYSTART FÖR ARBETET MED TRADITIONELL KUNSKAP OCH SEDVANEBRUK I SVERIGE

Den 15:e februari 2022 genomfördes det första mötet (digitalt) för det nya programrådet för traditionell kunskap och sedvanebruk, artiklarna (kapitlen) 8(j) och 10(c) i FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD). Detta arbete baserar sig på ett tvåårigt regeringsuppdrag till Sametinget som också fått ett så kallat fokalpunktsansvar (ett övergripande samordningsansvar) för dessa frågor i Sverige - alltså för såväl samisk kunskapstradition som all annan kunskapstradition i landet. För att hantera det bredare perspektivet har Sametinget nu tagit hjälp av Centrum för Biologisk mångfald (CBM) vid Sveriges Lantbruksuniversitet

VAD ÄR KONVENTIONEN OM BIOLOGISK MÅNGFALD?

Konventionen om Biologisk Mångfald beslutades vid den s k Rio-överenskommelsen 1992. Man var insiktsfull och förstod behovet av att skydda den biologiska mångfalden, men insåg också att det inte skulle fungera enbart med ett strikt skydd för allt som lever och växer. Framst efter starka krav från tredje världen infogades därför också i konventionen särskilda hänsynstaganden till de ursprungliga folk och lokala samhällen som med sina unika kunskaper, särskilda kulturarv och beprövade traditioner lever av förvaltningen av den biologiska mångfalden i alla typer av landskap. Detta

behandlas principiellt i främst artiklarna 8(j) och 10(c). Konventionen har antagits av väldigt många länder världen över och efter ratificering (rättslig bekräftelse) trädde den också i kraft i Sverige 1994. Vad som stadgas om hänsynstaganden till traditionell kunskap och sedvanebruk gäller därför också i Sverige. Det är Naturvårdsverket som är huvudansvarig förvaltningsmyndighet för CBD och därmed även för arbetet med traditionell kunskap och sedvanebruk.

VAD MENAS MED TRADITIONELL KUNSKAP OCH SEDVANEBRUK

Artikel 8(j), traditionell kunskap, handlar om att respektera, bevara in situ (som levande kunskap) och bibehålla kunskaper, innovationer och sedvänjor hos ursprungliga och lokala samhällen med traditionella livssätt som har betydelse för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald. Artikel 10(c), sedvanebruk, handlar om att skydda och uppmuntra sedvanligt nyttjande av biologiska resurser i enlighet med traditionella kulturella sedvänjor som är förenliga med bevarande och hållbart nyttjande.

VAD HAR SKETT I SVERIGE?

De första åtta åren gjordes i praktiken inte mycket i Sverige. Först 2002 gavs ett regeringsuppdrag till Centrum för Biologisk Mångfald (CBM) vid Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) att utreda innebörd och tillämpningar och möjligheter i Sverige av bland annat artikel 8(j). Arbetet utmynnande 2004 i en rapport vid CBM, "Traditionell kunskap och lokalsamhällen - artikel 8(j) i Sverige". CBM fick från 2006 regeringsuppdrag för att arbeta med informationspridning och vidare utveckling dessa frågor i Sverige.

Under de följande 15 åren såg vi ändå inte några särskilda effekter vad gäller status och hänsynstaganden till traditionell kunskap och sedvanebruk, vare sig bland berörda förvaltningsmyndigheter eller för berörda brukargrupper runt om i landet. Mot denna bakgrund har nu alltså regeringen tagit initiativ till att ge ett särskilt samordningsansvar för dessa frågor till Sametinget, och arbetet nystartar nu konkret med det nya programrådet.

PROGRAMRÅDET FÖR TRADITIONELL KUNSKAP OCH SEDVANEBRUK

Det första mötet för programrådet samlade nu knappt fyrtio deltagare - sex personer från den ansvariga arbetsgruppen, ett tiotal från nationella och regionala myndigheter, några utbildningsorganisationer samt femton representanter från olika nationella intresseorganisationer - de som svarar för den närmaste verklighetskontakten. Arbetsgruppen består av sex personer varav fyra från Sametinget och två från Centrum för Biologisk Mångfald. Naturvårdsverket deltog som myndighet. Tyvärr uteblev på grund av sjukdom såväl Jordbruksverket och Skogsstyrelsen liksom Hav- och Vattenmyndigheten från detta första möte.

DET ÄR VIKTIGT ATT KUNNA SIN JORDBRUKSHISTORIA FÖR ATT FÖRSTÅ INNEBÖRDEN AV SEDVANEBRUK

Uppdraget för programrådet har av arbetsgruppen preciserats på följande sätt. Syftet är att fungera som rådgivande organ, ömsesidig informationskanal, forum för dialog mellan målgrupperna samt så långt möjligt agera med remissfunktion både nationellt och internationellt.

Målen är att:

- öka kunskaperna om Sveriges åtaganden enligt artiklarna 8(j) och 10(c) samt AICHI-mål 18. (Det senare handlar om efterföljande åtaganden efter diskussioner och beslut i FN-arbetet)
- förankra och utveckla långsiktigt införlivande av arbetet med traditionell kunskap och sedvanebruk i organisationerna.
- öka kunskapen och synliggöra vilken traditionell kunskap och vilket sedvanebruk som finns i Sverige idag, och vad som krävs för att upprätthålla det.
- utveckla verktyg och processer för att genomföra uppdraget.

SMÅBRUKARNAS ROLL OCH MÖJLIGHETER I PROGRAMRÅDET

Bland de 15 organisationer som sitter med i programrådet utgör samerna den största gruppen med fem olika representanter. Fiskarna har representanter från tre organisationer. Småbrukarna, Fäbodbrukarna och Skärgårdsbönderna deltar med vardera en person. Övriga utgörs av representation från två turismorganisationer, hembygdsrörelsen samt hantverksmässig livsmedelsförädling.

Småbrukarna får följaktligen en viktig roll i sammanhanget med att bidra till att lyfta fram all annan traditionell kunskap inom naturbrukande över hela landet och till detta knutet hållbart sedvanebruk. Generellt utgör ju de nuvarande enskilda levande småbruken i sig själva mer eller mindre av historiskt förankrat småskaligt lokalt präglat mångbrukande med jakt, fångst, samlande, fiske, boskapsskötsel, odling och jord- och skogsbruk med tillhörande kunskaper inom bland annat

livsmedelshandling samt slöjd och hantverk i olika traditionella former.

Fångst-, jordbrukar-, och boskapskulturer och flera ursprungliga folkgrupper har funnits i vårt land sedan förhistorisk tid. Jordbruk och boskapsskötsel har sina tidigaste rötter i södra Sverige från bronsåldern för ca 6000 år sedan, i Norrland för åtminstone ca 4000 år sedan, även uppe i fjällområdena. De grundläggande förutsättningarna och processerna i brukandet av det som lever och växer är i grunden fortfarande desamma. Brukandet etablerades och har utvecklats som sedvana.

Den enskilde småbrukaren är därmed att betrakta som en viktig resursperson som bär på färdigheter och kunskaper och som utgör traditionsbärare i den sedvanebaserade förvaltningen av den biologiska mångfalden. För att upprätthålla dessa unika och värdefulla kunskaper och traditioner i landet vad gäller hållbar förvaltning av biologisk mångfald erfordras i vår tid tillåtande regelverk samt ekonomiska möjligheter att faktiskt kunna leva ett sådant liv och verka i kulturlandskapet. För att också föra detta vidare in i framtiden erfordras dessutom stabila villkor och trovärdiga möjligheter som grund för familjebildning och för våra efterkommande barn att ägna sitt liv åt detta kunskapsbaserade brukande - en hållbar förvaltning av biologisk mångfald. Ytterligare information om arbetet med dessa frågor finns även på hemsidan www.swedtek.org

KRISTIAN OLOFSSON

Småbrukarnas representant i
Programrådet för Traditionell kunskap

EKOLOGISKT JORDBRUK BEHÖVS FÖR ATT KLARA MILJÖ OCH KLIMAT

Det pågår en kampanj mot ekologiskt jordbruk på svenska ledarsidor, År 2014 pågick en liknande kampanj baserad på en bok av fyra forskare vid Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU). Då hävdades att "forskningen har visat" att det ekologiska jordbruket inte har några fördelar ur miljö- och klimatsynpunkt, jämfört med konventionell odling. Påståendena bemöttes skarpt av andra forskare med hjälp av ett överväldigande forskningsmaterial som visar det motsatta. Nu baseras påståendena på en rapport av Christian Jörgensen, utredare vid Ekonomihögskolan vid Lunds universitet.

ODLINGSFÖRHÅLLANDEN ÄR AVGÖRANDE

Jörgensen bygger i stort sett hela argumentationen på ett felaktigt antagande om att ekologiskt jordbruk generellt ger mycket mindre skördar. Ser man i svensk jordbruksstatistik är många ekoodlingar som redovisas bara delvis ekologiska i verklig bemärkelse. De kan kallas extensiva konventionella odlingar där man tagit bort konstgödsel och bekämpningsmedel för att få EU-stöd för ekoodling. Jämförelserna blir därför helt missvisande.

Mer seriösa jämförelser visar att vilken typ av jordbruk som ger störst skörd beror på odlingsförhållandena. På de mest bördiga odlingsjordarna är konventionella skördar i regel större, fast det sker med en utarmning av dem vid ensidig spannmålsodling.

Men SLU:s jämförande gårdsförsök i Öjebyn utanför Piteå under 12 år med konventionellt och ekologiskt jordbruk visade på något högre produktion i den ekologiska delen.

Ser man på tredje världen och lite svårare odlingsförhållanden är det de markvårdande egenskaperna i ekologisk odling som ger utslag. I en FN-rapport från 2011 baserad på 57 projekt redovisas skördeökningar på i snitt 80% i ekologisk odling jämfört med konventionell. Betydelsen av Ekologisk odling för att klara flertalet av FNs miljömål som att stoppa den pågående globala markförstörelsen framgår också av en färsk rapport från FAO.

VALL I VÄXTFÖLJDEN

Jord- och skogsbruk kan på ett avgörande sätt bidra till att stabilisera klimatet men då måste jordbruket bli klimatsmartare.

Produktionen och användningen av handelsgödsel och importerade fodermedel, t.ex. soja, leder till stora utsläpp av växthusgaser. Ekologiska kretsloppsjordbruk som odlar mer vall och baljväxter, och har anpassad djurhållning, blir mer självförsörjande och binder kol ur atmosfären. De förvandlar jordbruket från en klimatbelastning till en klimattillgång. Ett naturligt kretslopp av näringsämnen ger dessutom högre näringsvärden i maten och bättre proteinkvalité. Till det kommer naturligtvis värdet i att slippa risken för rester av bekämpningsmedel i livsmedlen och miljön och därmed stoppa den pågående utarmningen av biologisk mångfald. Enligt en ny studie rörande en "framtidssäkrat jordbruk" behövs en omställning av hela jordbruket till ett kretsloppsbaserat ekologiskt jordbruk med vallodling i växtföljd på all åker och en till detta anpassad konsumtion om vi ska kunna klara klimatmålet till 2050.

På 1950-talet genomgick jordbruket sin industriella revolution. Nu står vi i början av jordbrukets ekologiska revolution. Den som förvandlar jordbruket från klimatbelastning till en klimattillgång.

ARTUR GRANSTEDT

Docent i ekologisk odling

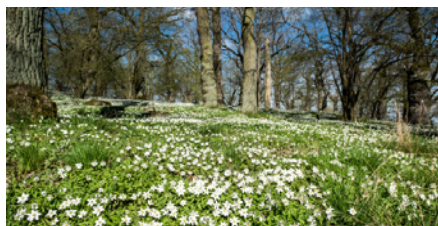
OLOF THOMSSON

Doktor i miljösystemanalys

GÅVOR

GÅVOR TILL FÖRBUNDET

Adolfson Max	Kristdala	100
Ahlberg Anders	Alvesta	150
Andersson Karl-Johan	Skara	100
Bengtsson B-G	Agunnaryd	100
Billman Anna	Möklinta	500
Brolin Göran	Västra Tunhem	100
Brolin Monica	Marbäck	100
Carlsson Britta	Kalv	50
Carlsson Fredrik	Brandstorp	100
Gustafsson Anna	Forserum	100
Hellman Mikael	Avesta	100
Hägmark Tomas	Borgstena	100
Johansson Eije	Sävsjö	100
Johansson Jörgen	Herrljunga	200
Johansson Sune	Alingsås	500
Kornell Egon	Hjo	100
Kronmar Hans	Löderup	100
Lindkvist Marianne	Järfälla	100
Lorentz Lennart	Munka Ljungby	100
Lundahl Birgitta	Lund	100
Magnusson Rolf	Sunne	100
Moon Agneta	Lund	200
Nilsson Kjell-Åke	Hjärnarp	10
Nordin Bo	Backe	200
Olsson Göran	Ed	100
Olsson Lasse	Svedala	150
Olsson Lennart	Vedevåg	400
Persson Bengt-Göran	Hamneda	100
Persson Sven	Harlösa	100
Pettersson Bengt	Falköping	200
Pihl Björn	Linköping	600
Risberg Ronny	Hörby	100

Rosenqvist Anders	Mjölby	200
Sandell Arne	Färgelanda	100
Sandell Sonja	Tierp	100
Sixtensson Ann-Marie	Moheda	200
Svensson Ingvar	Lammhult	100
Svensson Mikael	Långaryd	25
Säll Hans	Ekshärad	100
Söberg Anders	Vollsjö	100
Söderberg Per	Kristinehamn	100
Turesson Lennart	Hyssna	100
Utterhäll Lars-Olof	Söderköping	100
Wahlgren Elisabet	Järfälla	500
Wells Nigel	Järna	200
Werner Per	Västra Torup	100

GÅVOR TILL EGEN AVDELNING

Adolfson Max	Kristdala	100
Brunegård Sven	Björketorp	100
Fahlander Gudrun	Söderköping	100
Gulass Yvonne	Habo	100
Jacobsson Marie	Skillingaryd	100
Johansson Eije	Sävsjö	100
Johansson Mats	Färila	100
Larsson Siv	Katrineholm	100
Lindgren Göte	Söderköping	100
Nilsson Egon	Aneby	400
Nilsson Evert	Torsås	100
Nilsson Thomas	Hörby	50
Olsson Lasse	Svedala	150
Persson Torvald	Vingåker	100
Rosenqvist Anders	Mjölby	200
Runn Ulla	Vretstorp	100
Salomonsson Kurt	Stockaryd	100
Sandell Sonja	Tierp	100
Svensson Göran	Nye	100
Svensson Ingvar	Lammhult	100
Söberg Anders	Vollsjö	100
Thuveson Daphne	Vassmolösa	100
Turesson Lennart	Hyssna	100
Zackrisson Ingrid	Tostared	100
Åkesson Philippa	Lomma	50

Anrik,
väl fungerande
kvarnrörelse
säljes

Mycket inarbetad kvarnrörelse
med försäljning av foder,
olika mjölprodukter,
rensning av utsäde mm.
Ett fint hantverk som ger den händige
ett bra arbete med god lönsamhet.

Kvarnen ligger utanför Lidköping
och byggdes 1913-14.
Den har moderniserat under åren.

För mer information, bilder,
visning och prospekt
kontakta Gunnar Wilsson
på 0511 - 161 65
eller info@wbbab.se

WILSSONS AB
BOKFÖRINGSBYRÅ I SKARA

SÖDERMANLAND

STUDIEBESÖK

Välkomna till Sörbro gård. En ekologisk getgård som producerar yoghurt och ostar. Den 11 juni kl. 14 träffas vi på gården i Mölnbo mellan Gnesta och Vagnhärad.

TRÄDGÅRDSVANDRING

Den 18 juni kl. 13 är vi välkomna till Paul Teepen för en titt på hur långt han har kommit med årets odlingar.

SMÅBRUKARDAG

Mellan kl. 11 och 15 den 7 augusti är det småbrukardag på Högberga gård, Skedbokvarn.

Anmälan och mer information får du av Håkan Nyström på 070-452 72 82

SÖDERTÖRN UPPLAND

FRÅGESTUND OM SMÅBRUK

Hur kan man bedriva småbruk i urban miljö? I samband med vårt Påskmys vid Fårens hantverksbod på Överjärva gård i Solna så ställer du frågorna och vi delar med oss av våra kunskaper.

Vi ses den 9 & 10 april mellan 11-16 Mer information på 070-730 0965 eller 070-211 2043.

JÖNKÖPING

SMÅBRUKARDAG

Vi kommer åter att anordna en Småbrukardag. I år i september vid Norra Sandsjö Bygdegård. Om du är intresserad av att delta med dina produkter så hör av dig till oss.

Mer info i nästa tidning eller av Rolf på 073-0510614, rottle.smabruk@gmail.com

Nu när pandemin i stort sett är över och livet återgår till det normala så tänkte vi också göra det. Fast bara nästan. Stämman blir stadgeenligt i början av april men inte på en lördag utan istället på söndag 10/4.

Precis som i höstas så ses vi i Hjo. Den charmiga trästaden vid Vättern. För er som inte har varit här så är Hjo väl värt en lite längre vistelse.

SÖNDAG 10 APRIL

Frukost	09.00 - 10.15
Årsmötesförhandlingar	10.30 - 12.00
Upphåll för lunch	12.00 - 13.30
Intressanta gäster	13.30 - 15.30
Kaffe	15.30

ÖREBRO

FÖRSOMMARUTFLYKT

Lördagen den 4 juni åker vi till Värmland för att besöka slakteri, mathantverk och grönsaksodling.

Lunch äter vi i vackra Borgvik som ni känner från Antikrundan.

Avresa med buss från Kumla station kl. 07.30. Pris 500:-/person. Anmälan till Bernt-Inge Johansson tel. 070-5761926 eller johanssonsfarm@telia.com.

Sista anmälningsdag 15/5. Anmälan är bindande. Ta med eget förmiddagsfika,

Vi får besök av Länsstyrelsen i Jönköping. Johanna Petersson, Lantbruksrådgivare och Oskar Lövbom, Naturvårdshandläggare kommer att prata om sitt arbete med olika former av biologisk mångfald

ANMÄLAN

Anmälan senast 31/3 till Lena Larsson, kansliet@sverigessmabrukare.se eller 073-810 12 23

STADGEÄNDRING

Under stämman kommer vi att ta upp den återremitterade stadgeändringen. Styrelsen har behandlat den ytterligare. Den som vill ha texten tillsänt sig i förväg kan höra av sig till Lena.

SKÅNE

PLANTBYTARDAG OCH MASKINUNDERHÅLL

Frö & plantbyttardag hos Torbjörn Hellström i Sniberup söndag 29 maj, kl. 14.

Småbrukets dag hos Brita och Anders Söberg i Bjälkhult den 18 Juni kl.13. Eskil visar oss hur vi underhåller våra maskiner och Anders pratar solceller. Sen grillar vi korv som föreningen bjuder på.

Du anmäler dig som vanligt till PerOla på 0703-672402 eller perolaohlsson@outlook.com

TORGET

Här kan alla medlemmar annonsera gratis. Senast den 15 maj. vill vi ha din radannons inför nästa nummer. Skicka annonsen till info@sverigessmabrukare.se eller Småbrukaren, c/o Jonas Wangsten, Åshammar Prästgården 1, 664 91 Grums.

SÄLJES

Till häst

Såmaskin
Slättermaskin
Flakvagn 4x1,6 m
Flakvagn 3,6x1,5 m
Slädar
Skogsdröj
Åkvagn
Vagn med järnhjul + hjul med järn och trä
Fjäderharvar
Lättharv mm

Till traktor

Hjulharv/kultivator (uppfällbara),
yttre sektioner, 4 m, 3-radig, 21 pinnar
Medharv, hydraulburen, 3,6 m
3-radig, 34 S-pinnar
Medharv, hydraulburen, 3,3 m
3-radig, 30 C-pinnar
Balvagn, 2-axlad, 4 m
Balvagn, 2-axlad, 5 m
Såmaskin. bokserad, 2,5 m med släpbillar
och frölåda
Plog, 2-skärig, hydraulburen
Plog, 5-skärig, helburen, Kverneland
Farmartank. 1000 liter, besiktigad
Stolpvässare, traktordriven
Grindar till kalv och lamm
Hästboxar, 2 st, 3x3 m, 4 sektioner.

Finns i Åslemåla i Östra Småland.
Ring Georg Petersson för mer info och
priser. 070-542 50 77

Gårdsauktion den 29 april

Traktor, Belarus MTZ 820, 1993, 4 wd
Tegplog, Kverneland
Såmaskin 3 mm.
Ringvält 3 delar
Harv, Väderstad
Gödningspridare, Amazone
Slättermaskin JF
Rotorslätter.
Självlastarvagn, Hagedorn
Combivändare, JF
Weckman spannmålskärra 8 t.
Flakvagn, 2 st 2 axlade
Star skogskran.
Snöslunga Trejon 220
Hakiställning och mycket mer.

Finns på Svenstorps gård i Ödeshög.
Kontakta Rolf Swahn, 0144-320 88 eller
auktionsfirman Sajib Auktioner, sajib.se
för mer information

Hästrustning

Töm, 11 meter, 300:-
Parskacklar till ponny, 300:-
Andra sacklar, 100:-/styck
Svänglar, 50:-/styck
Arbetselar till ardenner, NSV, & COB
körklara, 1500-2000:-/styck

Ring Stefan på 073-84 30 807
Åtvidaberg, Östergötland

Redskap

Slättermaskin, Cormick, för häst, 500:-
Såmaskin, Västerås, 19 skivbillar med
mekanisk lyft, traktordrag, 400:-
Spannmålsskrub, 5,5 meter, 4 tum, 400:-

Ring Olof Hallerhed på 070-664 20 34
Ålgåräs, Västergötland

Diverse

Plåtbåt, 1000:-
Husvagn, defekt, 300:-
Nedlagt lager från en Knalle. Mängder
med artiklar. Fisespön mm
Utombordare, Zuzuki, 300:-
Gamla väggklockor, går bra, 300:-
Trähjul, 100:-
Regnrockar, 100:-
Flaggstång, gammal och skev, 300:-

Ring Anders Olsson, 073-999 67 37
Höviksnäs, Tjörn

KÖPES

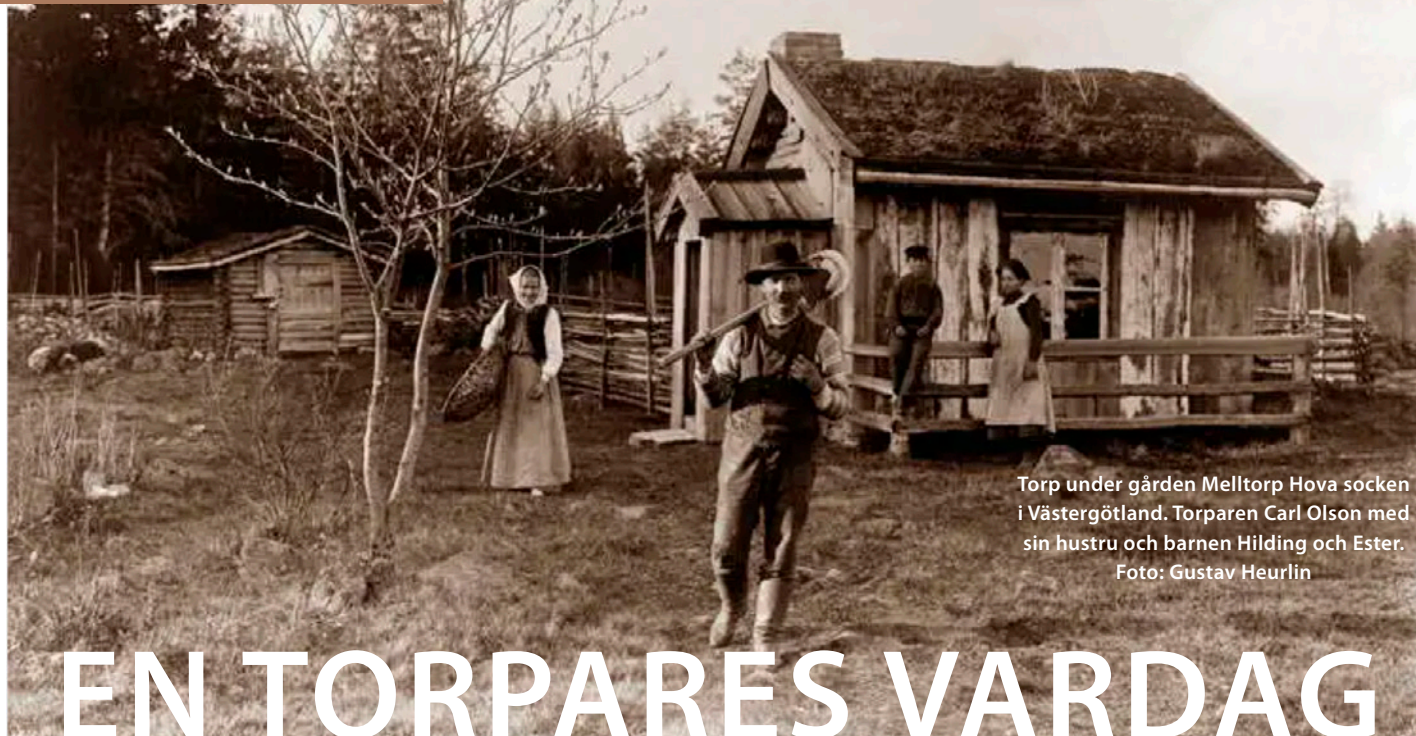
Blomsterlupinfrö
Blå potatis, gärna Kongo
Liten traktor, renoveringsobjekt, billigt
Friggebod, gärna stomme
Flaggstång
Klädselbrädori bra skick
Tråbåt, gärna renoveringsobjekt
Gammal båtkärra

Ring Anders Olsson, 073-999 67 37
Höviksnäs, Tjörn

UTHYRES

Stuga på landet mot hjälp med reparation

Ring Anders Olsson, 073-999 67 37
Höviksnäs, Tjörn

Torp under gården Melltorp Hova socken i Västergötland. Torparen Carl Olson med sin hustru och barnen Hilding och Ester.
Foto: Gustav Heurlin

EN TORPARES VARDAG

De stora godsens eller herrgårdarnas underlydande benämndes "gossara". Man brukade även omnämna dem efter den gård, under vilken de hörde, såsom "bjeirttorpara", "hovskera", "sjötorpara". I anförda fall syftar namnen på Bjärtorp, Stora Hov och Sjötorp. Bjärtorp och Stora Hov var gårdar som låg i Tråvad-Fyrunga socknar medan Sjötorp låg i Larvs socken i Västergötland.

ALLA SKYLDIGHETER PÅ TORPAREN

När en dräng och piga kommit överens om att gifta sig, hörde de sig för efter ett ledigt torp eller om de hade lite egna medel byggde de ett torp på socknens utmark. Om han tog upp sitt torp på någon annans mark var han tvungen att göra ett torparkontrakt med ägaren. Detta var i princip ett diktat från bondens sida

och alla skyldigheter låg på torparen. Så kunde det till exempel förutom själva dagsverksskyldigheten, stipuleras att torparen inte fick jaga, hålla getter och hästar, inte fick samla in hö och halm från ängarna eller ta löv i skogen. Torparen var skyldig att omsorgsfullt vårda byggnaderna, åkrarna och ängarna, samt stängslan runt desamma. Ingen fick flytta in på torpet utan herrskapets godkännande. Torpare och hans familj skulle leva ett "ordentligt, nycktert samt stilla lefverne". Alla eventuella avgifter skulle givetvis betalas av torparen.

BACKSTUGA ELLER FRIÄGANDE?

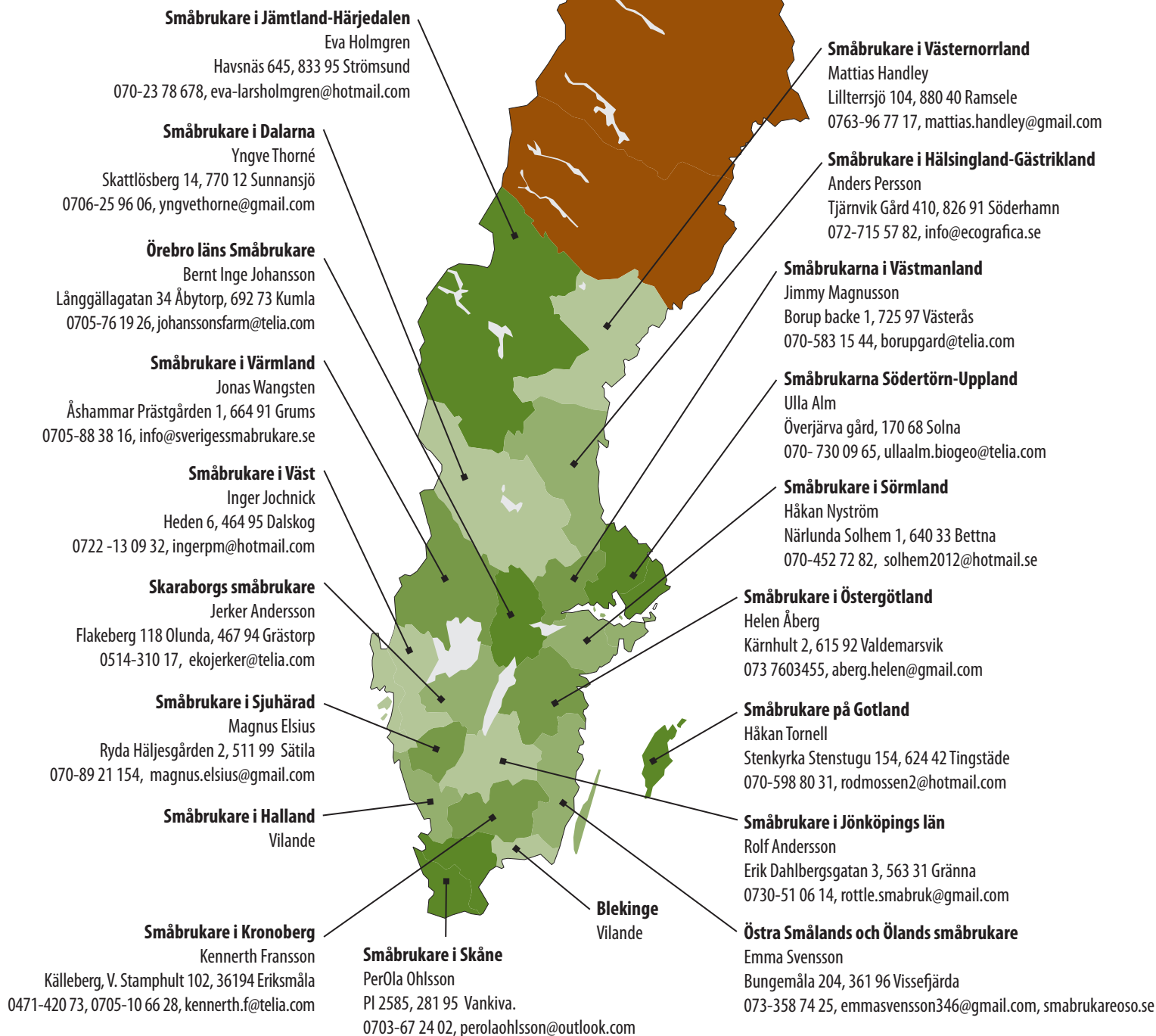
När den före detta drängen fått ett eget torp bytte han drängtjänsten mot dagsverksskyldigheten under någon herrgård eller större gård. Med

ett "tredarstorp" kunde han fullgöra "harrgällsrätten" under tre veckodagar och uträtta sina egna göromål under de tre återstående. Många, och väl de flesta, förblev sittande på sina torp, så länge hälsa och krafter stod dem bi, för att på äldre dagar flytta in i någon backstuga på sockenallmanningen eller i bästa fall till någon son eller dotter, där de blev inhyses. Det fanns även en och annan torpare, som arbetade sig fram till bättre samhällsställning. Efter att ha arbetat som dagsverkare på en gård eller flera gårdar under några år, övertog han kanske en arrendegård, och var lyckan med, blev han med tiden ägare till egen gård och därmed självägande och självständig, en "fri man"..

FRÅN HEMSIDAN IGLABO.SE

Berättelser, sägner och fakta från förr

LOKALAVDELNINGAR

Småbrukaren
c/o Lena Larson
Torget 3 C
571 68 Malmbäck

När du behöver
ekonomisk eller
juridisk hjälp

Bokföring
Bolagsbildningar
Deklarationer
Bouppteckningar
Bodelningar
Testamenten
Bokslut
Likvidationer
Skattefrågor
Arvskiften
Årsredovisningar
Äktenskapsförord

WILSSONS AB
BOKFÖRINGSBYRÅ I SKARA

Gunnar Wilsson
0511-161 65
info@wbbab.se

**VÄLKOMMEN TILL
VÅR GÅRDSBUTIK**

Mjöl, djurfoder
och andra lokala specialiteter

Personlig service i lantlig miljö

**ORGA
KVARN**

Orgavägen 6, Skärblacka
Tel: 011-57151, orgakvarn.se

INOMGÅRDSMEKANISERING

Tillverkning och försäljning

- Stallinredning för nöt, får och gris
- Hästboxar i standardutförande och specialtillverkning
- Utgödslingssystem
- Ventilationsutrustningar
- Vattensystem, koppar och ventiler
- Rör, rördelar, slang och pumpar
- Stort järn- och plåtsortiment
- Försäljning av betongbyggvaror, spalt och gummimattor
- Stort tillbehörssortiment i lager

Ring eller besök oss!

SIKO® AB

273 98 SMEDSTORP - 0414-51300
info@smisthorp.com www.smisthorp.com

Ja vårn, ja,
ja vårn, ja,
tjong fadeladeli,
dä ä e fina ti!
Da stecker sä ur jola,
å guschelöv för sola,
ho ä så gla å bli!

Å göbban står i dôra
å sier: "Se gumôra
å tack för sist, fru Sol!"
Å kärngan går å môrker
å planter skôt i bôrker
å kackler ôm "i fjol".

GUSTAF FRÖDING

